

**National Library
of Sweden**

Denna bok digitaliserades på Kungl. biblioteket år 2012

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1963:54

Justitiedepartementet

SOU
1963:54:A

NÅGRA VALFRÅGOR

SLUTBETÄNKANDE AVGIVET AV

1955 ÅRS VALUTREDNING

Stockholm 1963

STATENS

OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1963

Kronologisk förteckning

1. En teknisk institution inom Stockholms universitet, Svenska Reproduktions AB. 114 s. E.
2. Kommunalförbundens lånerätt. Idun. 44 s. I.
3. Utrikesförvaltningens organisation och personalbehov. Idun. 90 s. U.
4. Administrativ organisation inom utrikesförvaltningen. Idun. 95 s. U.
5. Försvarskostnaderna budgetåren 1963/67. Idun. 130 s. Fö.
6. Indelning- och samarbetsfrågor i Göteborgs- och Malmöområdet. Idun. 212 s. I.
7. Utlännings tillträde till offentlig tjänst. Svenska Reproduktions AB. 43 s. Ju.
8. Preliminär nationalbudget för år 1963. Marcus. IV + 97 s. Fi.
9. Universitetens och högskolornas organisation och förvaltning. Hæggström. 509 s. E.
10. Universitetsväsendets organisation. Hæggström. 190 s. E.
11. Uppehållstillstånd m. m. för utländska studerande. Idun. 54 s. I.
12. Översättning av fördrag angående upprättande av Europeiska ekonomiska gemenskapen och tillhörande dokument. Marcus. 283 s. H.
13. Utbildning av lärare för jordbruk och skogsbruk samt utbildning av lärare i yrkesämnen. Idun. 269 s. E.
14. Undersökning av taxeringsutfallet. Idun. 155 s. Fi.
15. Vägen genom gymnasiet. Idun. 315 s. E.
16. Sveriges statsskick. Del 1. Lagförslag. Idun 206 s. Ju.
17. Sveriges statsskick. Del 2. Motiv. Idun. 522 s. Ju.
18. Sveriges statsskick. Del 3. Motiv. Förslag till riksdagsordning. Idun. 220 s. Ju.
19. Sveriges statsskick. Del 4. Bilagor. Idun. 311 s. Ju.
20. Bärgarlörens fördelning, sjöförklaring m. m. Idun. 111 s. Ju.
21. Sjukhus och öppen vård. Idun. 486 s. I.
22. Kraven på gymnasiet. Idun. 367 s. + 12 s. ill. E.
23. Förslag till lag om vissa gemensambetsanläggningar m. m. Idun. 290 s. Ju.
24. Mentalsjukhusens personalorganisation. Del. I. Intervju- och frekvensundersökningar m. m. Idun. 259 s. I.
25. Papper och annan skrivmateriel. Kihlström. 74 s. H.
26. Religionens betydelse som samhällsfaktor. AB Wilhelmssons Boktryckeri. 211 s. E.
27. Trafikmål. Beckman. 237 s. Ju.
28. Utsökningsrätt II. Norstedt & Söner. 119 s. Ju.
29. Kommunala renhållningsavgifter. Beckman. 81 s. I.
30. Den statliga konsulentverksamheten på socialvårdens område. Beckman. 119 s. S.
31. Försvaret och fiskerinäring. Norstedt & Söner. 235 s. Fö.
32. Listerlandets älfiken. Kihlström. 67 s. Jo.
33. Skadestånd I. Norstedt & Söner. 81 s. Ju.
34. U-länder och utbildning. Idun. 201 s. U.
35. Lärare på grundskolans mellanstadium. Idun. 91 s. E.
36. Malmen i Norrbotten. Svenska Reproduktions AB. 150 s. H.
37. Kommersiellt och handelspolitiskt utvecklingsbistånd. Idun. 151 s. U.
38. Arbetsföreläggande. Idun. 97 s. S.
39. Kyrkor och samfund i Sverige. Idun. 308 s. E.
40. Arbetslöshetsförsäkringen. Idun. 248 s. I.
41. Specialutredningar om gymnasiet. Beckman. 313 s. E.
42. Ett nytt gymnasium. Idun. 949 s. E.
43. Läroplan för gymnasiet. Hæggström. 776 s. E.
44. Akademikernas skuldsättning. Ut kommer senare.
45. Befolkningsutveckling och näringsliv i Jämtlands län. Idun. 456 s. + 1 utvikskarta. I.
46. Yrkesmedicinska sjukhusenheter — behov och organisation. Kihlström. 91 s. I.
47. Äldringvårdens läge. Idun. 295 s. + 20 s. ill. S.
48. Bättre studiehjälp. Idun. 220 s. E.
49. Aktiv lokaliseringspolitik. Bilaga I. Idun. 392 s. + 3 st. utviknkartor. I.
50. Fackskolan. Hæggström. 782 s. E.
51. De offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt. Marcus. 115 s. C.
52. Om åtgärder mot skatteflykt. Idun. 288 s. Fi.
53. Studentrekrytering och studentekonomi. Kihlström. 131 s. E.
54. Några valfrågor. Kihlström. 75 s. Ju.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1963:54

Justitiedepartementet

NÅGRA VALFRÅGOR

SLUTBETÄNKANDE AVGIVET AV

1955 ÅRS VALUTREDNING

EMIL KIHLSSTRÖMS TRYCKERI AKTIEBOLAG

STOCKHOLM 1963

Innehåll

Skrivelse till Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Justitiedepartementet	5
<i>Sammanfattning</i>	7
<i>Författningsförslag</i>	
Förslag till ändrad lydelse av § 24 riksdagsordningen	10
Förslag till lag angående ändring i lagen om val till riksdagen	11
Förslag till lag om ändring i kommunala vallagen	17
Förslag till kungörelse om gottgörelse till politiska partier för kostnader för valsedlar	23
Förslag till lag om ändrad lydelse av 9 § kommunallagen	24
Förslag till lag angående ändrad lydelse av 12 § 1 mom. lagen om försam- lingsstyrelse	26
Förslag till lag angående ändrad lydelse av 3 § lagen om rätt att i mål och ärenden som tillhöra stats- eller kommunalmyndighets handläggning in- sända handlingar med posten m. m.	27
<i>Kap. 1. Sjukas, invaliders och åldringars deltagande i allmänna val</i>	28
Valutredningen	30
<i>Kap. 2. De avlägset boendes deltagande i allmänna val</i>	36
Valutredningen	37
<i>Kap. 3. Vissa andra kategorier väljare, för vilka särbestämmelser ifrågasatts</i>	39
Rättsläget	39
Tidigare överväganden	39
Yttrandena över 1961 års betänkande m. m.	40
Valutredningen	42
<i>Kap. 4. Kostnaderna för valsedlar</i>	48
Uppgifter om valkostnader m. m.	49
Valutredningen	52
<i>Kap. 5. Valkretsindelningen vid primärkommunala val</i>	55
Valutredningen	57
<i>Kap. 6. Övriga frågor</i>	60
Äktamakeförsändelses avlämnande till röstmottagare	60
Röstavlämning i Schweiz	63
Besvärstiden vid klagan över kommunalval m. m.	64

<i>Reservationer</i>	68
Reservation av herr Braconier	68
Reservation av herr Brolin	68
Reservation av herr Moberg	70
<i>Särskilt yttrande av herr Braconier</i>	72
<i>Bilaga</i> Undersökning rörande valkretsindelning i vissa kommuner	73

Till

Herr Statsrådet och Chefen för Kungl. Justitiedepartementet

Efter bemyndigande av Kungl. Maj:t den 27 maj 1955 tillkallades kansli-direktören vid överståthållarämbetet S. J. Waller att verkställa en teknisk översyn av bestämmelserna rörande allmänna val. Utredningsmannen antog för utredningen benämningen 1955 års valutredning.

Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 29 augusti 1958 tillkallades den 13 oktober samma år såsom sakkunniga ledamoten av riksdagens andra kammare, redaktören J. Braconier, organisationschefen C. H. Brolin, sekreteraren S. H. E. Lundgren och förbundssekreteraren C. E. R. Moberg. Därjämte uppdrogs åt Waller att vara utredningens ordförande. Waller, som avled den 10 januari 1962, efterträddes den 24 samma månad av regeringsrådet B. K. L. Hjern, vilken sedan den 13 oktober 1958 såsom expert biträtt utredningen.

Dessutom har såsom experter förordnats den 21 januari 1959 kammar-rättsrådet friherre S. F. von Otter, den 18 maj 1962 uppborädsintendenten P. G. Linde och den 19 september 1962 hovrättsassessorn G. E. Sandell.

Som sekreterare åt utredningen har tjänstgjort förste byråsekreteraren Gösta Backman under tiden den 11 oktober 1955—den 30 september 1958, kanslisekreteraren Birgitta Liljefors under tiden den 1 oktober 1958—den 22 maj 1960, Sandell under tiden den 23 maj 1960—den 18 september 1962 samt regeringsrättssekreteraren J. L. M. Kleberg från och med den 1 oktober 1962.

Utredningen har tidigare vid nedannämnda tidpunkter avgivit följande betänkanden och promemorior.

I. Den 12 december 1955. Stencilerat betänkande med förslag rörande underlättande av deltagande i allmänna val. (Behörighet att på landet utfärda röstlängdsutdrag; röstmottagning å beskickningar och konsulat; lappars valdeltagande och valsedelns försändelse genom äkta make.)

II. Den 20 februari 1956. Stencilerat betänkande med förslag rörande vissa frågor beträffande val till riksdagens första kammare. (Grunderna för mandatfördelningen; ordningen för beräkning av antalet valmän; suppleanter för stadsfullmäktige vid förstakammarval eller utseende av valmän för sådana val.)

III. Den 22 januari 1958. Stencilerat betänkande med förslag rörande vissa frågor i samband med valkretsindelning vid kommunala val.

IV. Den 31 januari 1958. Stencilerad promemoria med förslag angående åtgärder till underlättande av sjuka personers deltagande i allmänna val.

V. Den 30 oktober 1959. Stencilerad promemoria med förslag rörande vissa frågor i samband med allmänna val. (Rätt för de politiska partierna att vid allmänna val utlägga valsedlar i eller i anslutning till vallokalen och rätt för väljarorganisationer att på statsverkets bekostnad tilldelas äktamakekuvert.)

VI. Den 8 februari 1960. Stencilerad promemoria med förslag rörande röstlängdsutdragens avskaffande vid val till riksdagens andra kammare.

VII. Den 15 december 1960. Stencilerat betänkande med förslag rörande röstlängdsutdragens avskaffande vid kommunala val och ändrad valkretsindelning vid primärkommunala val m. m.

VIII. Den 25 april 1961. Vissa frågor rörande allmänna val. (SOU 1961: 20. Valnämndsorganisationen på landet; utsträckning av tiden för röstning före valdagen; sjömännens deltagande i allmänna val; sjukas, invaliders och åldringars deltagande i allmänna val; vissa andra kategorier väljare, för vilka särbestämmelser ifrågasatts; verkan av att sigilleringsföreskrift åsidosatts; valsedels ogiltighet och snabbare sammanräkningsförfarande.)

IX. Den 7 april 1962. Utlandssvenskars deltagande i allmänna val (SOU 1962:19).

I förevarande betänkande, vilket härmed vördsamt överlämnas, har behandlats samtliga kvarstående spörsmål, som utredningen haft att upptaga till prövning.

Reservationer har avgivits av herrar Braconier, Brolin och Moberg. Herr Braconier har också avgivit ett särskilt yttrande.

Efter överlämnande av detta betänkande återstår för utredningen endast att i anledning av remiss avgiva utlåtande över vissa delar av förslag till regeringsform, framlagda i betänkande om Sveriges statskick (SOU 1963: 16, 17).

Stockholm den 30 september 1963

Bengt Hjern

Jean Braconier

Hugo Brolin

Stig Lundgren

Ragnar Moberg

/ Lennart Kleberg

Sammanfattning

1. Väljare vilka på grund av sjukdom, lyte, vanförhet eller hög ålder är förhindrade att inställa sig i vallokalen föreslås skola få rösta genom valsefelsförsändelse av i stort sett samma slag som valsefelsförsändelse, vilken f. n. förekommer vid äkta-makeröstning. Den viktigaste skillnaden är att vid den nya typen av valsefelsförsändelse två vittnen skall medverka mot ett vid valsefelsförsändelse för äkta make. Kravet på två vittnen har motiverats av önskemålet att i görlligaste mån minska risken för obehörig påverkan vid valsefelsförsändelsens anordnande. Det ena vittnet avses skola vara antingen någon nära släkting till väljaren eller någon som är väljarens vårdare. Det andra vittnet motsvarar det vittne, som förekommer vid valsefelsförsändelse för äkta make.

Tillvägagångssättet vid valsefelsförsändelsens upprättande tänkes bli följande. Väljaren skall själv frivilligt inlägga sin valsefel i ett innerkuvert och tillsluta detta. I närvaro av de båda vittnena skall han inlägga innerkuvertet i ett ytterkuvert, vilket omedelbart därpå tillslutes av väljaren. En på ytterkuvertet anbragt *förklaring* att sålunda tillgått jämte en på heder och samvete avgiven *försäkran* att väljaren på grund av sjukdom, lyte, vanförhet eller hög ålder är oförmögen att inställa sig i vallokalen skall därefter av väljaren egenhändigt undertecknas. De båda vittnena skall på ytterkuvertet intyga dels att något förhållande stridande mot väljarens nyssnämnda försäkran icke är känt för dem dels att väljaren egenhändigt undertecknat nämnda förklaring jämte försäkran.

Valsefelsförsändelsen föreslås skola avlämnas vid valförrättningen av den person, vilken i egenskap av nära släkting eller vårdare anlitats som vittne vid försändelsens upprättande.

Förslaget om införande av det nya valsefelsförsändelseinstitutet förutsätter grundlagsändring och kan alltså genomföras tidigast 1965.

2. Beträffande personer som bor avlägset från vallokalen eller utan att så är fallet bor isolerat eller otillgängligt, t. ex. befolkningen på vissa öar eller andra platser med dåliga kommunikationer, föreslår utredningen i syfte att underlätta valdeltagandet för dessa personer att det skall ankomma på valnämnden att genom olika slags praktiska åtgärder sörja för att väljare av den kategori det här gäller, verkligen kan komma tillstädes vid valförrättningen. Vad utredningen åsyftar är att genom det allmännas för-

sorg och på kommunens bekostnad lämpliga fortskaffningsmedel (bilar, bussar, båtar etc.) under valdagen ställes till dessa väljares förfogande. De åtgärder, som valnämnden vidtager, bör i god tid före valdagen och på ett iögonenfallande sätt kungöras väljarna genom annonser i dagspressen och genom tydligt markerade anslag här och var inom kommunen. Utredningen anser det lämpligt att valnämnden för ändamålet engagerar någon eller några för uppgiften lämpade personer, vilka på ett tidigt stadium under planeringen av valet kartlägger behovet av åtgärder samt med utgångspunkt från resultatet härav föreslår och på valnämndens vägnar därefter anskaffar de nödvändiga transportmedlen.

3. Personer, intagna på fångvårdsanstalter och allmänna vårdanstalter för alkoholmissbrukare, föreslås skola få möjlighet att poströsta på anstalterna genom att tillfälliga postanstalter inrättas där under valdagen. Även den på anstalterna tjänstgörande personalen skall få använda sig av poströstningen.

Förslaget ansluter sig till gällande ordning för poströstning på sjukhusen, vilken står öppen för sjukhusens patienter och personal.

4. De politiska partierna föreslås skola få kostnaderna för sina valsedlar vid andrakammarvalen, landstingsmannavalen och valen till stadsfullmäktige i städer, vilka ej deltagar i landsting, ersatta av statsverket. Liksom fallet är med de s. k. äktamakekuverten tillkommer enligt förslaget förmånen att få kostnaderna för valsedlar ersatta av statsverket endast de i riksdagen representerade partierna. Att statsverket övertar kostnaderna för valsedlarna innebär ej att statsverket jämväl skall svara för själva tryckningen av valsedlarna. Detta får partierna framdeles liksom hittills själva svara för. Det står partierna fritt att anlita de tryckerier de önskar. Förfarandet blir alltså att partierna på vanligt sätt anskaffar valsedlarna samt i efterhand tillställer statsverket räkning på kostnaderna.

Vissa begränsningar i rätten till ersättning har ansetts erforderliga, dock ej större än att partierna kan påräkna full ersättning om valsedelsanskaffningen vid de kommande valen blir som den hittills varit.

5. Skärpta villkor för valkretsindelning vid kommunalval föreslås. F. n. gäller att valkretsindelning *skall* ske, om kommunen har mera än 40 000 invånare. Enligt förslaget blir valkretsindelning *obligatorisk* först då invånarantalet överstiger 100 000. Är folkmängden mindre än 40 000 invånare men överstiger den 10 000 får valkretsindelning enligt gällande regler företagas, där så befinnes lämpligt; annan kommun må enligt dessa regler ej indelas i valkretsar, såframt icke till följd av kommunens särskilt betydande utsträckning eller liknande förhållanden synnerliga skäl föreligger därtill. Enligt förslaget *får* valkretsindelning ske om folkmängden är mindre än 100 000 invånare men överstiger 40 000, om så befinnes lämpligt. Överstiger folkmängden i kommun icke 40 000 men skall i kommunen utses minst 45 fullmäktige får enligt förslaget jämväl sådan kommun, om så befinnes lämp-

ligt, indelas i valkretsar, dock ej i flera än två, såframt icke synnerliga skäl föranleder till annat; annan kommun får enligt förslaget ej indelas i valkretsar, såframt icke till följd av ändring i den kommunala indelningen eller kommunens särskilt betydande utsträckning eller liknande förhållanden synnerliga skäl föreligger därtill. För valkretsindelning vid ändring i kommunal indelning upptar förslaget dock den begränsningen att kommunen ej får indelas i flera valkretsar än som funnits inom kommunens område närmast före det förordnande om ändringen meddelats; vidare får valkretsindelningen ej bestå under längre tid än högst 4 år, räknat från tiden för förordnandet.

Även för församlingarnas indelning i valkretsar vid kyrkofullmäktigval föreslås skärpta bestämmelser. Valkretsindelning får här ske, om församlingen har mera än 40 000 invånare (nu 10 000).

6. Tiden för anförande av besvär över kommunalval förkortas från 30 till 10 dagar och blir därmed lika lång som tiden för anförande av besvär över andrakammarval.

**Förslag
till
ändrad lydelse av § 24 riksdagsordningen**

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

§ 24.

Rösträtt må ej utövas av annan valberättigad än den som, på sätt i vallagen sägs, vid valförrättning personligen sig inställer; dock *att dels* sådan valberättigad, som till följd av vistelse utom riket eller yrkes- eller tjänsteförpliktelse är förhindrad att iakttaga sådan inställelse, *må, i den utsträckning och under de villkor som stadgas i nyssnämnda lag*, före valet avgiva valsedel, *dels ock* make *må, i den ordning som stadgas i samma lag*, avgiva valsedel genom andra maken.

Rösträtt må ej utövas av annan valberättigad än den som, på sätt i vallagen sägs, vid valförrättning personligen sig inställer; dock *må i enlighet med vad i nyssnämnda lag stadgas*

a) sådan valberättigad, som till följd av vistelse utom riket eller yrkes- eller tjänsteförpliktelse är förhindrad att iakttaga sådan inställelse, före valet avgiva valsedel;

b) make avgiva valsedel genom andra maken; *samt*

c) *sådan valberättigad, som till följd av sjukdom, lyte, vanförhet eller hög ålder är förhindrad att iakttaga sådan inställelse, avgiva valsedel genom annan person.*

(Gällande lydelse)

Vill äkta make ingiva valsedel genom andra maken, skall valsedelsförsändelse anordnas tidigast trettio dagar före valet.

(Föreslagen lydelse)

62 §.

Vill äkta make ingiva valsedel genom andra maken *eller vill väljare vilken på grund av sjukdom, lyte, vanförhet eller hög ålder är förhindrad att utöva sin rösträtt vid valförrättningen för det valdistrikt, där han är i röstlängden uppförd, ingiva valsedel genom annan person*, skall valsedelsförsändelse anordnas tidigast 30 dagar före valet.

63 §.

För valsedelsförsändelse — — — — — kuvert brukas.

Väljaren skall själv frivilligt inlägga sin valsedel i innerkuvertet och tillsluta detta samt i närvaro av ett *vittne* inlägga innerkuvertet i ytterkuvertet, vilket omedelbart därpå tillslutes av väljaren. En å ytterkuvertet anbragt förklaring att sålunda tillgått skall därefter av väljaren egenhändigt undertecknas. Vid namnet tecknas uppgift å det valdistrikt väljaren vid tiden för valet tillhör och hans hemvist inom valdistriktet.

Vittnet *intygar* å ytterkuvertet, med angivande av dag och ort för intygets meddelande, att väljaren egenhändigt undertecknat nämnda förklaring. Till vittne må ej tagas väljares make *och ej heller* barn till väljaren eller hans make.

Väljaren skall själv frivilligt inlägga sin valsedel i innerkuvertet och tillsluta detta samt i närvaro av ett *eller, då fråga är om valsedelsförsändelse för annan än äkta make, två vittnen* inlägga innerkuvertet i ytterkuvertet, vilket omedelbart därpå tillslutes av väljaren. En å ytterkuvertet anbragt förklaring att sålunda tillgått skall därefter av väljaren egenhändigt undertecknas. Vid namnet tecknas uppgift å det valdistrikt väljaren vid tiden för valet tillhör och hans hemvist inom valdistriktet.

Då fråga är om valsedelsförsändelse för äkta make, intygar vittnet å ytterkuvertet, med angivande av dag och ort för intygets meddelande, att väljaren egenhändigt undertecknat nämnda förklaring. Till vittne må ej tagas väljarens make, barn till väljaren eller hans make, *och ej heller den som är under femton år.*

Beträffande valsedelsförsändelse för annan än äkta make skall ytter-

*(Gällande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

kuvertet jämväl innehålla en av väljaren på heder och samvete avgiven försäkran att väljaren på grund av sjukdom, lyte, vanförhet eller hög ålder är förhindrad att utöva sin rösträtt vid valförrättningen för det valdistrikt, där han är i röstlängden uppförd. Vittnena intyga å ytterkuvertet, med angivande av dag och ort för intygets meddelande, dels att något förhållande stridande mot väljarens försäkran icke är känt för dem, dels ock att väljaren egenhändigt undertecknat såväl den i andra stycket omförmälda förklaringen som förenämnda försäkran. Det ena vittnet (vittne nr 1) skall vara barn eller barnbarn till väljaren, någon av väljarens föräldrar eller väljarens syskon eller någon vilken är väljarens vårdare. Det andra vittnet (vittne nr 2) må ej vara väljarens make och ej heller barn till väljaren eller hans make. Till vittne må ej tagas den som är under femton år.

64 §.

Äkta make, som vill avgiva valseedel för andra maken, avlämnar vid valförrättningen till ordföranden valsefelsförsändelse, varom sägs i 62 och 63 §§. Finnes att väljaren är röstberättigad, att ytterkuvertet är sådant, som avses i 63 §, samt att därå äro tecknade förklaring av väljaren ävensom vittnesintyg i behörigt skick, och förekommer ej skäligen anledning antaga, att ytterkuvertet blivit efter tillslutandet öppnat, bryter ordföranden ytterkuvertet; i annat fall skall det ej mottagas.

Valsedelsförsändelse, varom sägs i 62 och 63 §§, avlämnas vid valförrättningen till ordföranden av äkta make eller, då fråga är om valsefelsförsändelse för annan än äkta make, av den vilken såsom besläktad med väljaren eller såsom väljarens vårdare anlitats som vittne vid försändelsens anordnande (vittne nr 1). Finnes att väljaren är röstberättigad, att ytterkuvertet är sådant, som avses i 63 §, och i föreskriven ordning ifyllt av väljaren, samt att å ytterkuvertet är tecknat vittnesintyg i behö-

*(Gällande lydelse)**(Föreslagen lydelse)*

rigt skick, och förekommer ej skälig anledning antaga, att ytterkuvertet blivit efter tillslutandet öppnat, bryter ordföranden ytterkuvertet; i annat fall skall det ej mottagas.

Är innerkuvertet — — — — — rösträtten utöfvats.

Är innerkuvertet — — — — — det återlämnas.

70 §.

1. Är någon på grund av vistelse å annan ort inom riket förhindrad att utöva sin rösträtt vid valförrättningen för det valdistrikt, där han är i röstlängden uppförd, må han å valdagen avlämna valsedel, avseende valet i valkretsen dit nämnda distrikt hör, å postanstalt. Den som *vårdas* eller tjänstgör å sjukvårdsanstalt inom riket, vid vilken postanstalt finnes inrättad, må å valdagen där avlämna valsedel, som nyss sagts, ändock att *sjukvårdsanstalten* är belägen å den ort, där han är i röstlängden uppförd.

1. Är någon på grund av vistelse å annan ort inom riket förhindrad att utöva sin rösträtt vid valförrättningen för det valdistrikt, där han är i röstlängden uppförd, må han å valdagen avlämna valsedel, avseende valet i valkretsen dit nämnda distrikt hör, å postanstalt. Den som *är intagen i* eller tjänstgör å sjukvårdsanstalt, *fångvårdsanstalt eller allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare* inom riket, vid vilken postanstalt finnes inrättad, må å valdagen där avlämna valsedel, som nyss sagts, ändock att *vårdanstalten* är belägen å den ort, där han är i röstlängden uppförd.

74 §.

Äkta make, vilken röstar i den ordning, som i 70 § sägs, äger därvid avgiva valsedel jämväl för andra maken. För sådant fall skall valsedelsförsändelse anordnas på sätt och inom tid, som i 62 och 63 §§ sägs.

Äkta make, vilken röstar i den ordning, som i 70 § sägs, äger därvid avgiva valsedel jämväl för andra maken. För sådant fall skall valsedelsförsändelse anordnas på sätt och inom tid, som i 62 och 63 §§ *stadgas beträffande valsedelsförsändelse för äkta make.*

Äkta make — — — — — anordnat försändelsen.

Finnes att — — — — — för avlämnandet.

I sammanhang — — — — — omförmälda förteckning.

Därefter tillsluter röstmottagaren ytterkuvertet.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

93 §.

I de ————— allmänna posten.

Vad här ovan i denna paragraf stadgas äger ej tillämpning i fråga om besvär som i 92 § avses.

94 §.

Infaller å söndag eller annan allmän helgdag tid, då anmärkning mot röstlängd, som i 42 § sägs, sist bör framställas eller då åtgärd för talans fullföljande eller bevarande sist bör företagas eller då anmälan eller annan åtgärd enligt 56 § sist bör göras, må sådant i stället ske å nästa söckendag.

Vid beräkning av tid, då anmärkning mot röstlängd, som i 42 § sägs, sist bör framställas eller då åtgärd för talans fullföljande eller bevarande sist bör företagas eller då anmälan eller annan åtgärd enligt 56 § sist bör göras, gäller vad i 2 § lagen den 30 maj 1930 om beräkning av lagstadgad tid är stadgat.

95 §.

Valnämnden åligger ————— ordentligen verkställas.

Kostnaden för dessa anordningar och för kungörande, som åligger valnämndens ordförande, samt för blanketter till röstkort skall gäldas av kommunerna, vilka jämväl hava att tillhandahålla lämpliga vallokaler.

Kostnaden för de anordningar, som avses i 60 § och 60 a §, och för kungörande, som åligger valnämndens ordförande, samt för blanketter till röstkort skall gäldas av kommunerna, vilka jämväl hava att tillhandahålla lämpliga vallokaler.

Röstmottagare å ————— uppdragets fullgörande.

96 §.

Kuvert, varom förmäles i 60, 63 och 73 §§, skola vara av ogenomskinligt papper samt, vad varje särskilt slag angår, lika till storlek och beskaffenhet. Kuverten skola vara försedda med ändamålsbeteckning enligt av Konungen fastställda formulär. Kuverten skola tillverkas endast genom statsverkets försorg samt på dess bekostnad tillhandahållas valnämnden ävensom röstmottagare.

Kuvert, varom förmäles i 60, 63 och 73 §§, skola vara av ogenomskinligt papper samt, vad varje särskilt slag angår, lika till storlek och beskaffenhet. Kuverten skola vara försedda med ändamålsbeteckning enligt av Konungen fastställda formulär. Kuverten skola tillverkas endast genom statsverkets försorg samt på dess bekostnad tillhandahållas valnämnden. *Kuvert, som avses i 60*

(Gällande lydelse)

I 63 § omförmälda kuvert ävensom ytterkuvert som avses i 73 § skola på statsverkets bekostnad tillhandahållas jämväl i riksdagen representerat politiskt parti.

I 63 § — — — — — äger rum.

Det åligger — — — — — 73 §§ sägs.

Blanketter till — — — — — tillhandahållas valnämnden.

Denna lag träder i kraft den . . .

(Föreslagen lydelse)

och 73 §§, och kuvert för valsedelsförsändelse för äkta make, varom sägs i 63 §, tillställas på statsverkets bekostnad även röstmottagare. I 63 § omförmälda kuvert ävensom ytterkuvert som avses i 73 § skola på statsverkets bekostnad tillhandahållas jämväl i riksdagen representerat politiskt parti.

97 §.

I riksdagen representerat politiskt parti äger att vid val till andra kammaren i den omfattning och ordning Konungen bestämmer erhålla gottgörelse av statsverket för kostnaderna för de valsedlar partiet låtit iordningställa för valet.

**Förslag
till
Lag
om ändring i kommunala vallagen den 6 juni 1930 (nr 253)**

Härigenom förordnas, dels att 28—30 §§, 35 § 1 mom. och 39, 56, 58—60 §§ kommunala vallagen den 6 juni 1930¹ skola erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives, dels ock att i samma lag skall införas i 5 kap. en ny paragraf efter 26 §, betecknad 26 a §, och i 8 kap. en ny paragraf efter 60 §, betecknad 60 a § av nedan angivna lydelse.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

26 a §.

Det åligger valnämnden att genom lämpliga åtgärder sörja för att väljare med långa eller dåliga förbindelser till vallokalen i största möjliga utsträckning kunna infinna sig där.

28 §.

Äkta make må ingiva valsedel genom andra maken. Vill *make* begagna den rätt nu är sagd, skall valseldsförsändelse anordnas tidigast trettio dagar före valet.

Äkta make må ingiva valsedel genom andra maken. *Väljare vilken på grund av sjukdom, lyte, vanförhet eller hög ålder är förhindrad att utöva sin rösträtt vid valförrättningen för det valdistrikt, där han är i röstlängden uppförd, må ingiva valse-del genom annan person.* Vill *väljare* begagna den rätt nu är sagd, skall valseldsförsändelse anordnas tidigast trettio dagar före valet.

¹ Senaste lydelse av 29 §, se SFS 1956:300, av 30 §, se SFS 1957:160, av 39 §, se SFS 1961:606, av 28 § och 35 § 1 mom., se SFS 1962:72 samt av 56 §, 59 § och 60 §, se SFS 1963:128 (beträffande sistnämnda tre lagrum avses dessas fr. o. m. den 1 januari 1964 gällande lydelse).

För valsedelsförsändelse — — — — — kuvert brukas.

Väljaren skall själv frivilligt inlägga sin valsedel i innerkuvertet och tillsluta detta samt i närvaro av ett vittne inlägga innerkuvertet i ytterkuvertet, vilket omedelbart därpå tillslutes av väljaren. En å ytterkuvertet anbragt förklaring att sålunda tillgått skall därefter av väljaren egenhändigt undertecknas. Vid namnet tecknas uppgift å det valdistrikt väljaren vid tiden för valet tillhör och hans hemvist inom valdistriktet.

Vittnet *intygar* å ytterkuvertet med angivande av dag och ort för intygets meddelande, att väljaren egenhändigt undertecknat nämnda förklaring. Till vittne må ej tagas väljarens make *och ej heller* barn till väljaren eller hans make.

Väljaren skall själv frivilligt inlägga sin valsedel i innerkuvertet och tillsluta detta samt i närvaro av ett eller, *då fråga är om valsedelsförsändelse för annan än äkta make, två vittnen* inlägga innerkuvertet i ytterkuvertet, vilket omedelbart därpå tillslutes av väljaren. En å ytterkuvertet anbragt förklaring att sålunda tillgått skall därefter av väljaren egenhändigt undertecknas. Vid namnet tecknas uppgift å det valdistrikt väljaren vid tiden för valet tillhör och hans hemvist inom valdistriktet.

Då fråga är om valsedelsförsändelse för äkta make, intygar vittnet å ytterkuvertet, med angivande av dag och ort för intygets meddelande, att väljaren egenhändigt undertecknat nämnda förklaring. Till vittne må ej tagas väljarens make, barn till väljaren eller hans make, *och ej heller den som är under femton år.*

Beträffande valsedelsförsändelse för annan än äkta make skall ytterkuvertet jämväl innehålla en av väljaren på heder och samvete avgiven försäkran att väljaren på grund av sjukdom, lyte, vanförhet eller hög ålder är förhindrad att utöva sin rösträtt vid valförrättningen för det valdistrikt, där han är i röstlängden uppförd. Vittnena intyga å ytterkuvertet, med angivande av dag och ort för intygets meddelande, dels att något förhållande stridande mot väljarens försäkran icke är känt för

(Gällande lydelse)

*Äkta make, som vill avgiva valse-
del för andra maken, avlämnar vid
valförrättningen till ordföranden
valedelsförsändelse, varom sägs i
28 och 29 §§. Finnes att väljaren är
röstberättigad, att ytterkuvertet är
sådant, som avses i 29 §, samt att
därå äro tecknade förklaring av väl-
jaren ävensom vittnesintyg i behö-
rigt skick, och förekommer ej skälig
anledning antaga att ytterkuvertet
blivit efter tillslutandet öppnat, bry-
ter ordföranden ytterkuvertet; i an-
nat fall skall det ej mottagas.*

Är innerkuvertet — — — — — rösträtten utöfvats.

Är innerkuvertet — — — — — det återlämnas.

30 §.

1 mom. Vid allmänt val av lands-
tingsmän, kommunalfullmäktige och
stadsfullmäktige, så ock vid annat

(Föreslagen lydelse)

*dem, dels ock att väljaren egenhän-
digt undertecknat såväl den i andra
stycket omförmälda förklaringen
som förenämnda försäkran. Det ena
vittnet (vittne nr 1) skall vara barn
eller barnbarn till väljaren, någon av
väljarens föräldrar eller väljarens
syskon eller någon vilken är välja-
rens vårdare. Det andra vittnet (vitt-
ne nr 2) må ej vara väljarens make
och ej heller barn till väljaren eller
hans make. Till vittne må ej tagas
den som är under femton år.*

*Valedelsförsändelse, varom sägs
i 28 och 29 §§, avlämnas vid valför-
rättningen till ordföranden av äkta
make eller, då fråga är om valedels-
försändelse för annan än äkta make,
av den vilken såsom besläktad med
väljaren eller såsom väljarens vård-
are anlitats som vittne vid försändel-
sens anordnande (vittne nr 1). Fin-
nes att väljaren är röstberättigad,
att ytterkuvertet är sådant, som av-
ses i 29 §, och i föreskriven ordning
ifyllt av väljaren, samt att å ytter-
kuvertet är tecknat vittnesintyg i be-
hörigt skick, och förekommer ej
skälig anledning antaga, att ytterku-
vertet blivit efter tillslutandet öpp-
nat, bryter ordföranden ytterkuver-
tet; i annat fall skall det ej motta-
gas.*

1 mom. Vid allmänt val av lands-
tingsmän, kommunalfullmäktige och
stadsfullmäktige, så ock vid annat

(Gällande lydelse)

kommunalval, beträffande vilket Konungen förordnat att röstmottagning å postanstalt skall äga rum å valdagen, må röstberättigad som på grund av vistelse å annan ort inom riket är förhindrad att utöva sin rösträtt vid valförrättning för det valdistrikt, där han är uppförd i röstlängden, å valdagen avlämna valseedel å postanstalt. Vid val som nu sagts må den, som *vårdas* eller tjänstgör å sjukvårdsanstalt inom riket, vid vilken postanstalt finnes inrättad, å valdagen där avlämna valseedel, ändock att *sjukvårdsanstalten* är belägen å den ort, där väljaren är uppförd i röstlängden.

Vid annat — — — — — å valdagen.

39 §.

Äkta make, vilken röstar i den ordning, som i 35 § sägs, äger därvid jämväl för andra maken avgiva valseedel, avseende samma val eller annat kommunalval, som äger rum samtidigt. För sådant fall skall valsefelsförsändelse anordnas på sätt och inom tid, som i 28 och 29 §§ sägs.

Äkta make — — — — — anordnat försändelsen.

Finnes att — — — — — för avlämnandet.

I sammanhang — — — — — omförmälda förteckning.

Därefter tillsluter röstmottagaren ytterkuvertet.

56 §.

Är någon missnöjd med val, må han däröver anföra besvär hos Konungen; och skall han, vid förlust

(Föreslagen lydelse)

kommunalval, beträffande vilket Konungen förordnat att röstmottagning å postanstalt skall äga rum å valdagen, må röstberättigad som på grund av vistelse å annan ort inom riket är förhindrad att utöva sin rösträtt vid valförrättning för det valdistrikt, där han är uppförd i röstlängden, å valdagen avlämna valseedel å postanstalt. Vid val som nu sagts må den, som *är intagen i* eller tjänstgör å sjukvårdsanstalt, *fångvårdsanstalt eller allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare* inom riket, vid vilken postanstalt finnes inrättad, å valdagen där avlämna valseedel, ändock att *vårdanstalten* är belägen å den ort, där väljaren är uppförd i röstlängden.

Äkta make, vilken röstar i den ordning, som i 35 § sägs, äger därvid jämväl för andra maken avgiva valseedel, avseende samma val eller annat kommunalval, som äger rum samtidigt. För sådant fall skall valsefelsförsändelse anordnas på sätt och inom tid, som i 28 och 29 §§ stadgas beträffande valsefelsförsändelse för äkta make.

Är någon missnöjd med val, må han däröver anföra besvär hos Konungen; och skall han, vid förlust

(Gällande lydelse)

av talan, sist inom *trettio* dagar efter den dag, då valet avslutats, ingiva sina till Konungen ställda besvär till länsstyrelsen, som genom kungörelse, vilken införes i en eller flera av ortens mest spridda tidningar, utsätter viss kort tid, inom vilken förklaring över besvären må avlämnas till länsstyrelsen. Sedan den för förklarings avgivande bestämda tiden tilländagått, har länsstyrelsen att ofördröjligen insända besvären jämte de förklaringar, som inkommit, ävensom protokoll över valet, valsedlarna och övriga handlingar rörande valet till vederbörande statsdepartement för att i regeringsrätten skyndsamt föredragas och avgöras.

Skiljes den ————— för valet.

Vad i ————— ny röstsammanräkning.

(Föreslagen lydelse)

av talan, sist inom *tio* dagar efter den dag, då valet avslutats, ingiva sina till Konungen ställda besvär till länsstyrelsen, som genom kungörelse, vilken införes i en eller flera av ortens mest spridda tidningar, utsätter viss kort tid, inom vilken förklaring över besvären må avlämnas till länsstyrelsen. Sedan den för förklarings avgivande bestämda tiden tilländagått, har länsstyrelsen att ofördröjligen insända besvären jämte de förklaringar, som inkommit, ävensom protokoll över valet, valsedlarna och övriga handlingar rörande valet till vederbörande statsdepartement för att i regeringsrätten skyndsamt föredragas och avgöras.

58 §.

Infaller å söndag eller annan allmän helgdag tid, då åtgärd för talans fullföljande eller bevarande sist bör företagas, må åtgärden vidtagas å nästa söckendag.

Vid beräkning av tid, då åtgärd för talans fullföljande eller bevarande sist bör företagas, *gäller vad i 2 § lagen den 30 maj 1930 om beräkning av lagstadgad tid är stadgat.*

59 §.

Valnämnden åligger ————— ordentligen verkställas.

Kostnaden för kungörande, som åligger valnämndens ordförande, ävensom utgifter för blanketter till röstkort och för kuvert, som avses i 26 och 29 §§, samt de i 34 § omförmälda omslagen skola gäldas vid val av kyrkofullmäktige av församlingen och i övriga fall av kommunen, vilken jämväl har att tillhandahålla

Kostnaden för kungörande, som åligger valnämndens ordförande, ävensom utgifter för blanketter till röstkort och för kuvert, som avses i 26 och 29 §§, samt de i 34 § omförmälda omslagen skola gäldas vid val av kyrkofullmäktige av församlingen och i övriga fall av kommunen, vilken jämväl har att tillhandahålla

(Gällande lydelse)

lämpliga vallokaler och bestrida kostnaden för de anordningar, som avses i 26 §.

Röstmottagare å — — — — — uppdragets fullgörande.

60 §.

Kuvert, varom — — — — — statsverkets försorg.

I 26 och — — — — — mot ersättning.

Kuvert, som avses i 29 och 38 §§, tillställas röstmottagare på statsverkets bekostnad. Ytterkuvert, som avses i 38 §, tillhandahållas på statsverkets bekostnad även valnämnden. I 29 § omförmälda kuvert samt ytterkuvert, som avses i 38 §, skola på statsverkets bekostnad tillhandahållas jämväl i riksdagen representerat politiskt parti.

I 29 § — — — — — äger rum.

Det åligger — — — — — 38 §§ sägs.

(Föreslagen lydelse)

lämpliga vallokaler och bestrida kostnaden för de anordningar, som avses i 26 § och 26 a §.

Kuvert för valsedelsförsändelse för äkta make, varom sägs i 29 §, och kuvert, som avses i 38 §, tillställas röstmottagare på statsverkets bekostnad. Ytterkuvert, som avses i 38 §, tillhandahållas på statsverkets bekostnad även valnämnden. I 29 § omförmälda kuvert samt ytterkuvert, som avses i 38 §, skola på statsverkets bekostnad tillhandahållas jämväl i riksdagen representerat politiskt parti.

60 a §.

I riksdagen representerat politiskt parti äger att vid val av landstingsmän och val av stadsfullmäktige för stad, som ej deltagar i landsting, i den omfattning och ordning Konungen bestämmer erhålla gottgörelse av statsverket för kostnaderna för de valsedlar partiet låtit iordningställa för valet.

Denna lag träder i kraft den . . .

**Förslag
till
kungörelse om gottgörelse till politiska partier för
kostnader för valsedlar**

Häri genom förordnas som följer.

1 §.

Ansökan av politiskt parti om sådan gottgörelse av statsverket för kostnader för valsedlar, varom i 97 § lagen om val till riksdagen och 60 a § kommunala vallagen förmäles, skall, åtföljd av vederbörliga verifikationer, ingivas till inrikesdepartementet senast sex månader efter valdagen.

2 §.

Gottgörelse må ej överstiga sex kronor för 1 000 valsedlar; dock må i de fall då kostnaden för 1 000 valsedlar överstigit sex kronor gottgörelse utgå med högre belopp, såvida den genomsnittliga kostnaden för samtliga av partiet till samma slags val i hela riket i ordningställda valsedlar ej överstigit sex kronor för sagda antal valsedlar.

3 §.

Gottgörelse utgår ej för kostnader för ett större antal valsedlar än

a) *vid val till riksdagens andra kammare* högst sex gånger totala antalet vid sådant val röstberättigade i samtliga de valkretsar, där val samtidigt förrättats;

b) *vid val av landstingsmän* högst sex gånger totala antalet vid sådant val röstberättigade i samtliga de valkretsar, där val samtidigt förrättats; samt

c) *vid val av stadsfullmäktige för stad, som ej deltager i landsting*, högst sex gånger totala antalet vid sådant val röstberättigade i samtliga de valkretsar, där val samtidigt förrättats.

Denna kungörelse träder i kraft den . . .

**Förslag
till
Lag
om ändrad lydelse av 9 § kommunallagen den 18 december
1953 (nr 753)**

Härigenom förordnas, att 9 § kommunallagen den 18 december 1953¹ skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

9 §.

För val av fullmäktige skall kommun med mera än 40 000 invånare indelas i valkretsar. Är folkmängden i kommun mindre än nu sagts men överstiger den 10 000, må valkretsindelning ock företagas, där så befinnes lämpligt. Annan kommun må ej indelas i valkretsar, såframt icke till följd av kommunens särskilt betydande utsträckning eller liknande förhållanden synnerliga skäl föreligga därtill. Valbarhet är ej in-skränkt inom valkrets.

För val av fullmäktige skall kommun med mera än 100 000 invånare indelas i valkretsar. Är folkmängden i kommun mindre än nu sagts men överstiger den 40 000, må valkretsindelning ock företagas, där så befinnes lämpligt. *Överstiger folkmängden i kommun icke 40 000 men skall i kommunen utses minst fyr-tiofem fullmäktige, må jämväl sådan kommun, där så befinnes lämpligt, indelas i valkretsar, dock ej i flera än två, såframt icke synnerliga skäl till annat föranleda.* Annan kommun än nu sagts må ej indelas i valkretsar, såframt icke till följd av *ändring i den kommunala indelningen eller kommunens särskilt betydande utsträckning eller liknande förhållanden synnerliga skäl föreligga därtill; dock må vid ändring i kommunal indelning kommunen ej indelas i flera valkretsar än som funnits inom kommunens område närmast före det förordnande om ändringen meddelats, ej heller må*

¹ Senaste lydelse se SFS 1959:61.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

valkretsindelning, som nu avses, bestå under längre tid än högst fyra år sedan förordnande meddelats om ändrad kommunal indelning. Valbarhet är ej inskränkt inom valkrets.

Vid valkretsindelning ————— kan ske.

I varje ————— genom lottning.

Om indelning ————— i ärendet.

Beslut om ————— nästa val.

Denna lag träder i kraft den . . .

**Förslag
till
Lag
angående ändrad lydelse av 12 § 1 mom. lagen den 2 juni
1961 (nr 436) om församlingsstyrelse**

Härigenom förordnas, att 12 § 1 mom. lagen den 2 juni 1961 om församlingsstyrelse skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan anges.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

12 §.

1 mom. För val av kyrkofullmäktige må församling i *Stockholm* indelas i valkretsar, om i församlingen skola utses mera än trettio fullmäktige.

Församling utom Stockholm med mera än 10 000 invånare må indelas i valkretsar, där så befinnes lämpligt. Annan församling *utom Stockholm* må ej indelas i valkretsar, såframt icke till följd av församlingens särskilt betydande utsträckning eller liknande förhållanden synnerliga skäl föreligga därtill.

Valbarhet är — — — — — inom valkrets.

1 mom. För val av kyrkofullmäktige må församling med mera än 40 000 invånare indelas i valkretsar, där så befinnes lämpligt. Annan församling må ej indelas i valkretsar, såframt icke till följd av församlingens särskilt betydande utsträckning eller liknande förhållanden synnerliga skäl föreligga därtill.

Denna lag träder i kraft den . . .

**Förslag
till
Lag**

**angående ändrad lydelse av 3 § lagen den 21 juni 1946
(nr 326) om rätt att i mål och ärenden som tillhöra stats- eller
kommunalmyndighets handläggning insända handlingar
med posten m.m.**

Härigenom förordnas, att 3 § lagen den 21 juni 1946 om rätt att i mål och ärenden som tillhöra stats- eller kommunalmyndighets handläggning insända handlingar med posten m. m.¹, skall erhålla ändrad lydelse på sätt nedan angives.

(Gällande lydelse)

(Föreslagen lydelse)

3 §.

Denna lag äger ej tillämpning beträffande riksdagen eller allmänna kyrkomötet, deras avdelningar, utskott, nämnder, deputerade, revisorer, ombudsmän och verk *eller beträffande klagan över val till riksdagen*, ej heller i fall då vad i 33 kap. 3 § rättegångsbalken är stadgat om inlaga i rättegång skall gälla.

Denna lag äger ej tillämpning beträffande riksdagen eller allmänna kyrkomötet, deras avdelningar, utskott, nämnder, deputerade, revisorer, ombudsmän och verk, ej heller i fall då vad i 33 kap. 3 § rättegångsbalken är stadgat om inlaga i rättegång skall gälla.

Denna lag träder i kraft den . . .

¹ Senaste lydelse se SFS 1947:619.

Sjukas, invaliders och åldringars deltagande i allmänna val

I sitt den 25 april 1961 dagtecknade betänkande »Vissa frågor rörande allmänna val» (SOU 1961:20, sid. 93—119) har valutredningen utförligt behandlat det svårlösta spørsmålet om sjukas, invaliders och åldringars deltagande i sådana val. Utredningen framlade i detta betänkande — utan närmare detaljutformning — två alternativa förslag till en generell lösning av frågan, det ena innebärande ett system med ambulerande röstmottagare och det andra ett system med valsedelsförsändelse.

Tillvägagångssättet vid *ambulerande röstmottagning* innebar enligt förslaget att den som efter förhandsanmälan medgivits rätt att rösta inför sådana röstmottagare erhöll meddelande därom med angivande av den ungefärliga tid, då besök kunde väntas av röstmottagarna, vilka såväl av praktiska skäl som av hänsyn till valsäkerheten borde vara minst två av valnämnden förordnade personer. Valnämnden skulle upprätta förteckningar distriktsvis över de personer, vilka medgivits rätt att rösta inför ambulerande röstmottagare. Dessa förteckningar borde göras så fullständiga, att de vore att anse såsom utdrag ur röstlängden. Själva röstningen skulle ordnas på samma sätt som poströstningen tillginge. Valsedeln skulle alltså nedläggas i närvaro av röstmottagarna i ett innerkuvert, som tillhandahölls av dem. Detta kuvert borde vara av samma slag som det vilket användes vid röstning i vallokalen. Röstmottagarna skulle övervaka att inläggandet skedde ostört. Valkuverten skulle därefter inläggas av en röstmottagare i ett ytterkuvert, försett med erforderliga uppgifter. Ytterkuverten borde vara tillgängliga på förhand, så att de med ledning av röstkorten kunde ifyllas av väljarna med eller utan biträde av andra personer. Det skulle sedan ankomma på röstmottagarna att medtaga valsedelsförsändelserna och överlämna dem till valförrättaren i respektive valdistrikt. Röstmottagningen måste vara avslutad i så god tid, att röstmottagarna kunde inställa sig i vallokalen, innan valförrättningen avslutats eller i varje fall innan den preliminära röstsammanräkningen påbörjats. De mottagna försändelserna skulle enligt förslaget överlämnas till ordföranden, och sedan ytterkuverten granskats skulle avprickning ske i röstlängden, varefter innerkuverten med valsedlarna skulle nedläggas i valurnan tillsammans med övriga vid valförrättningen avgivna valsedlar.

Röstning i nu angiven ordning förutsattes skola vara medgiven endast den, vilkens hälsotillstånd utgjorde ett bestämt hinder mot personlig inställelse vid valförrättningen. Hindret skulle styrkas med läkarintyg eller därmed jämförligt intyg, t. ex. av distriktssköterska.

Utredningen utgick ifrån, att röstning genom metoden med ambulerande röstmottagning endast skulle äga rum å själva valdagen.

Rätten att rösta genom *valsedelsförsändelse* tänkte sig utredningen skola tillkomma endast sådana sjuka och gamla, vilka på grund av sjukdom eller ålder vore helt ur stånd att personligen infinna sig vid valförrättningen. Prövningen av frågan, huruvida rätt att rösta genom *valsedelsförsändelse* föreläge i det särskilda fallet, skulle enligt förslaget ske på så sätt att vederbörande genom intyg — liksom vid ambulerande röstmottagning — finge styrka att han på grund av sjukdom eller ålder vore oförmögen att iakttaga personlig inställelse.

Systemet med *valsedelsförsändelse* tänktes skola fungera på så sätt att den sjuke borde, på samma sätt som äkta make, ha att vid anordnandet av sådan försändelse frivilligt inlägga sin *valsedel* i ett innerkuvert, vilket kunde vara av samma slag som det vilket nu användes vid äktamakeförsändelse, samt därefter tillsluta detta. Därefter avsåges väljaren skola i närvaro av ett vittne inlägga innerkuvertet i ett ytterkuvert, vilket omedelbart därefter tillslötes av väljaren. Även i detta hänseende överensstämde proceduren alltså med förfarandet vid äktamakeröstning, och jämväl ytterkuvertet torde enligt utredningens mening kunna göras gemensamt för båda formerna av *valsedelsförsändelse*.

Vad beträffar det vid *valsedelsförsändelsens* anordnande anlitate vittnet framhöll utredningen, att det vore tydligt, att om sjuka och gamla skulle tillåtas rösta genom *valsedelsförsändelse* på samma sätt som äkta makar, risken för obehörig påverkan skulle öka. Det gällde således att utforma förfarandet på sådant sätt, att detta ej inträffade. Därför föreslog utredningen att till vittne skulle få anlitas endast personer med särskilda kvalifikationer och med sådan auktoritet att deras blotta närvaro vid *valsedelsförsändelsens* anordnande utgjorde en garanti mot missbruk. I vittnets närvaro skulle ju väljaren inlägga innerkuvertet i ytterkuvertet, och vittnet skulle sedan intyga, att väljaren egenhändigt undertecknat den förklaring angående tillvägagångssättet vid försändelsens anordnande, som funnes anbragt å ytterkuvertet. Som vittne tänkte sig utredningen att nämndeman, lands- och stadsfiskal, sjukhusläkare, provinsialläkare, distriktssköterska samt av valnämnden förordnade personer skulle fungera.

Avlämnandet i vallokalen av den färdigställda *valsedelsförsändelsen* kunde enligt utredningens förslag ske genom den som vittne anlitate personen men väljaren borde ej vara bunden att hålla sig just till vittnet. Enligt utredningens mening torde det knappast möta någon betänklighet att låta avlämnandet av försändelsen ske genom den vilken väljaren efter eget

gottfinnande utsåge för uppgiften. Det kravet borde dock uppställas att budet (avlämnaren) vore en till vuxen ålder kommen (myndig) person.

Om den närmare motiveringen till utredningens förslag i nu berörda hänseenden får utredningen hänvisa till den i det tidigare angivna betänkandet lämnade mera utförliga redogörelsen för ifrågakvarande båda metoder.

Valutredningen

Sedan sistnämnda betänkande överlämnats till chefen för justitiedepartementet har detsamma genom departementets försorg varit föremål för en vidlyftig remissbehandling. Remissvaren har överlämnats till valutredningen för att tagas under överbägande vid utredningens fullföljande av sitt uppdrag.¹

Av remissvaren framgår att systemet med valedelsförsändelse rönt de flesta sympatierna, ehuru viss kritik naturligtvis icke uteblivit. Kritiken har däremot varit kraftigare, då det gällt systemet med ambulerande röstmottagare. På åtskilliga håll har framförts att detta system är alltför tungrott och omständligt. Det har också betecknats såsom från organisatorisk synpunkt svårberästrat; farhågor har uttalats för att röstmottagningen — i vart fall om den ägde rum endast på valdagen — icke medhunnas i önskvärd utsträckning. Det har gjorts gällande, att det särskilt i glest bebyggda trakter torde möta avsevärda svårigheter att tillämpa systemet. Systemet med ambulerande röstmottagare har emellertid mött motstånd också under hänvisning till tätbebyggelseförhållandena. Sålunda har förslaget avstyrkts av valnämnden i Stockholm bl. a. med hänsyn till ovissheten om vilken omfattning ett sådant system skulle erhålla och därmed om möjligheterna att administrera detsamma. En remissinstans har funnit, att de många förberedande åtgärderna från valnämndens sida liksom de ambulerande röstmottagarnas arbete ej skulle komma att stå i rimlig proportion till det mycket klena praktiska resultat, som en tillämpning av systemet kunde väntas ge. Eftersom stränga krav måste uppställas för rätten att rösta inför ambulerande röstmottagare finge man nämligen räkna med — såsom i ett remissyttrande framhållits — att antalet röstande i denna ordning komme att bli förhållandevis litet. En principiell anmärkning, som framkommit under

¹ Sammanfattningsvis har remissbehandlingen givit följande resultat. Av 31 remissorgan, som mer eller mindre ingående tagit ställning till frågan om en generell reform i syfte att bereda ifrågakvarade väljargrupper ökade möjligheter till valdeltagande, har systemet med ambulerande röstmottagning accepterats av 4 remissorgan (två länsstyrelser, Svenska landstingsförbundet och Sveriges folkpensionärens riksförbund) medan systemet med valedelsförsändelse förordats eller föredragits av 16 remissorgan (tolv länsstyrelser, generalpoststyrelsen, Svenska stadsförbundet, Svenska landskommunernas förbund och De vanföras riksförbund). 11 remissorgan (överståthållarämbetet och tio länsstyrelser) har avstyrkt eller ställt sig tveksamma till båda systemen. — Vid länsstyrelsernas remissvar har varit fogade yttranden från olika kommunala nämnder och beslutande organ. Hos dessa organ synes systemet med valedelsförsändelse avgjort vunnit mest sympatier av de båda alternativen.

remissbehandlingen, gäller det förhållandet att av praktiska skäl röstmottagarna enligt utredningens förslag icke skulle vara skyldiga att inställa sig hos väljare, vilka bor så avlägset att röstmottagarna icke skulle kunna redovisa mottagna valsedlar innan den preliminära sammanräkningen påbörjades. Det har påpekats, att detta torde kunna ge anledning till irritation och missnöje hos väljare, som på grund av detta förhållande icke finge möjlighet att rösta. Det har vidare framhållits, att de själva alltså i viss mån skulle vara beroende av valnämndernas goda vilja, när det gällde deras möjligheter att rösta. Från något håll har även gjorts gällande, att systemet vore främmande för svenskt valförfarande.

Vad åter beträffar systemet med valsedelsförsändelse har i åtskilliga yttranden framhållits, att detta system har väsentliga fördelar jämfört med alternativet med ambulerande röstmottagare. Det har framförts, att de praktiska möjligheterna att genomföra ett system med valsedelsförsändelse vore större än vid en lösning enligt alternativet med ambulerande röstmottagning och att det förstnämnda systemet utgjorde en naturlig påbyggnad av förfarandet med röstning medelst äktamakeförsändelse, vilket förfarande allmänt accepterats och under den tid det varit i bruk visat sig fungera tillfredsställande. Ett förfarande med valsedelsförsändelse vore — enligt vad i ett remissyttrande framhållits — jämväl tilltalande ur den synpunkten att det kunde göras tämligen enkelt. Från kommunalförbundshåll har påpekats att systemet icke skulle ställa så stora krav på valorganisationen som ett system med ambulerande röstmottagare. En viss risk för obehörig påverkan har visserligen icke ansetts utesluten — en sådan risk föreläge för övrigt även vid ett system med ambulerande röstmottagning — men eftersom denna risk redan accepterats vid äktamakeröstning kunde — enligt vad i ett remissyttrande uttalats — betänkligheterna mot en utbyggnad av systemet med valsedelsförsändelse icke behöva vara alltför stora. Från kommunalhåll har hävdats att systemet med valsedelsförsändelse uppfyller rimliga anspråk från valsäkerhetssynpunkt genom de av utredningen förordade kraven på såväl förhandsprövning som kvalificerat vittne.

Beträffande utformningen av systemet med valsedelsförsändelse har åtskilliga synpunkter framförts. Särskilt spørgsmålet huruvida systemet bör utbyggas på sådant sätt, att krav på förhandsprövning och krav på kvalificerat vittne uppställas, har föranlett remissorganen till olika övertväganden och ställningstaganden. En del remissinstanser har sålunda funnit en ordning med både förhandsprövning och kvalificerat vittne nödvändig; några remissinstanser har ansett att endast kravet på förhandsprövning bör upprätthållas; en annan grupp åter har funnit endast kravet på kvalificerat vittne erforderligt; ytterligare en grupp har givit uttryck åt uppfattningen att det ifrågavarande systemet icke bör förenas med krav vare sig på förhandsprövning eller kvalificerat vittne. Till denna grupp hör bl. a. De vanföres riksförbund. Enligt förbundets mening bör det räcka med att veder-

börande väljare själv intygar på heder och samvete att han på grund av sjukdom, invaliditet eller ålderdomssvaghet är förhindrad att infinna sig i vallokalen. Det vittne, som enligt utredningens förslag har förutsatts skola medverka vid valedelsförsändelsens anordnande, bör enligt förbundet kunna bestyrka uppgiftens riktighet.

I ett yttrande, avgivet av magistraten i Södertälje, som ställt sig avvisande till det av utredningen framlagda principförslaget, har närmare utvecklats hur ett förfarande med valedelsförsändelse utan vare sig förhandsprövning eller medverkan av kvalificerat vittne kan tänkas utformat; magistraten gör gällande, att endast ett på så sätt förenklat valedelsförsändelseinstitut kan få någon större praktisk betydelse för svårt sjuka och gamla personer. Magistraten framhåller, att i den mån det numera förekommer att personer, som på grund av sjukdom eller ålder är så svårt handikappade att de icke ens med hjälp kan personligen inställa sig i vallokalen, vårdas privat, det i allmänhet torde kunna förutsättas att en eller flera nära anhöriga eller vänner eller personer, för vilka den sjuke eljest har förtroende, biträder vid vården. Detta förhållande måste — liksom förhållandet mellan äkta makar — i regel medföra ett visst skydd mot att den sjuke utsätts för obehörig påverkan från vårdarens sida. Magistraten kan därför ej finna något avgörande hinder mot att för dessa gamla och sjuka gives möjlighet att begagna valedelsförsändelse i princip anordnad efter en linje, som ungefär motsvarar vad nu gäller för äkta makar. En tänkbar anordning för att begränsa förfarandet till de avsedda fallen och i övrigt undvika missbruk vore att den röstberättigade ålades att på ytterkuvertet teckna — jämte förklaring att han i enrum inlagt valedel i innerkuvertet och tillslutit detta — försäkran på heder och samvete att han lede av sådan, närmare angiven sjukdom eller svaghet att han icke kunde inställa sig i vallokalen. Lämpligen borde vidare — enligt magistratens mening — dels en med den sjuke samboende eller annan vårdare dels ett utomstående vittne på ytterkuvertet intyga riktigheten av den sjukens uppgifter. Försändelsen skulle därefter enligt magistratens tanke framlämnas till valförrättaren av vårdaren. Liknande tankegångar har framförts även av magistraten i Malmö, som anser att systemet med valedelsförsändelse skulle praktiskt och smidigt kunna genomföras, om såväl förhandsprövningen som kravet på kvalificerat vittne slopades. I princip skulle röstning med valedelsförsändelse enligt magistratens mening endast medgivas den, vilkens hälsotillstånd utgjorde ett bestämt hinder för inställelse vid valförrättningen. Det skulle därvid vara fullt tillräckligt att detta hinder styrktes på det sätt att försändelsen, då den å valdagen överlämnades till valnämnden, var åtföljd av ett enligt fastställt formulär utfärdat intyg av läkare.

För egen del har utredningen — mot bakgrunden av vad sålunda förekommit vid remissbehandlingen — kommit till den uppfattningen att systemet med valedelsförsändelse är att föredraga, då det gäller att underlätta

för de sjuka att deltaga i allmänna val. Utredningen vill i detta sammanhang påpeka, att då justitieministern i augusti månad 1958 utfärdade nya direktiv för utredningen han framhöll det som ej osannolikt att en valmetod, enligt vilken de sjuka kunde utöva sin rösträtt genom någon form av valedelsförsändelse, likväl vore den, som bäst tillgodosåge önskemålen om en förbättring av de sjukas möjligheter att utöva sin rösträtt. Det är vidare att märka, att det icke varit endast vid den nu företagna remissbehandlingen som det övervägande antalet röster höjts för en lösning enligt systemet med valedelsförsändelse. Redan vid remissbehandlingen av valutredningens år 1958 avgivna promemoria (se betänkandet SOU 1961:20, sid. 97) ifrågasattes från en del håll, om tiden nu icke vore mogen för ett förnyat övervägande av möjligheten att låta ifrågavarande grupp av väljare rösta genom valedelsförsändelse.

Det är naturligtvis eftersträvansvärt, att det system som väljes är så enkelt och lätthanterligt att det verkligen kan få någon större praktisk betydelse för de personer, varom här är fråga. Det torde enligt utredningens mening ej kunna bestridas, att systemet med valedelsförsändelse ur denna synpunkt avgjort är att föredraga. Såvitt utredningen kan finna förhåller det sig så, att systemet med ambulerande röstmottagare är mera omständligt. Det torde kunna tagas för givet, att detta system alls icke kan få samma praktiska betydelse för väljarna som ett system av typen valedelsförsändelse. Vad sistnämnda system beträffar gäller det emellertid att ge detta en form som både tillgodoser kravet på enkelhet och skyddar väljaren mot obehörig påverkan. Utredningen tror sig att med ledning av remissvaren ha funnit en sådan lösning.

Utredningen förordar, att i vallagstiftningen göres en påbyggnad på det redan förefintliga institutet valedelsförsändelse, f. n. tillämpat endast på äkta makar. Det är naturligtvis avgjort en fördel att kunna bygga vidare på ett system, som redan existerar och som vunnit hävd och allmänt accepterats framför att införa ett helt nytt system, varom det är svårt att göra några förutsägelser om dess användbarhet. Denna påbyggnad bör så nära som möjligt ansluta sig till systemet med äktamakeförsändelse. Endast sådana avvikelser bör stadgas, som är direkt motiverade av att det här gäller en alldeles speciell grupp av väljare eller som betingas av valsäkerhetsskäl.

Enligt utredningens mening bör förmånen att få begagna den nya metoden att rösta genom valedelsförsändelse tillkomma personer, vilka på grund av sjukdom, lyte, vanförhet eller hög ålder är oförmögna att personligen inställa sig i vallokalen i sitt valdistrikt. Under intryck av vad som förekommit under remissbehandlingen anser utredningen sig numera böra fränfalla kravet på förhandsprövning. Det bör enligt utredningens mening vara tillfyllest att väljaren på det ytterkuvert, som avses skola komma till användning vid röstningen, tecknar en på heder och samvete avgiven försäkran att han på grund av sjukdom, lyte, vanförhet eller hög ålder, icke

kan inställa sig i vallokalen. En sådan förenkling bör vara ägnad att medföra att det föreslagna systemet verkligen kommer till användning.

Det föreligger naturligtvis en viss fara för missbruk om på nu angivet sätt överlämnas åt väljaren själv att avgöra, huruvida han är berättigad att rösta genom valsedelsförsändelse. Denna risk torde emellertid väsentligen kunna elimineras genom att väljarens förenämnda försäkran vitsordas av vittne. Med hänsyn till vad som framkommit under remissbehandlingen anser sig utredningen ej längre böra fasthålla vid att vittne skall vara av visst kvalificerat slag. Utredningen anser emellertid — i likhet med magistraten i Södertälje — att vid valsedelsförsändelsens anordnande två vittnen bör medverka. Det ena vittnet (vittne nr 1) bör vara antingen någon nära släkting till väljaren — barn, barnbarn, föräldrar och syskon — eller någon, som utan att vara på nu angivet sätt befryndad med väljaren, är dennes vårdare. Att ytterligare ett vittne (vittne nr 2) bör medverka förestavas enligt utredningens mening av att väljaren kan tänkas stå under visst inflytande av den såsom vittne nr 1 anlitate anförvanten eller vårdaren. Beträffande vittne nr 2 bör enligt utredningens mening gälla samma regler som gäller för vittne vid äkta-makeröstning.

Lämpligen bör som vittnen ej få anlitas personer under 15 år. Sistnämnda inskränkning föreslås även gälla vittnen vid äktamakeförsändelsers anordnande.

Enligt den nu skisserade ordningen skulle tillvägagångssättet alltså bli det följande. Den sjuke skall själv frivilligt inlägga sin valsedel i ett innerkuvert och tillsluta detta. I närvaro av de båda vittnena skall han inlägga innerkuvertet i ett ytterkuvert, vilket omedelbart därpå tillslutes av väljaren. En på ytterkuvertet anbragt förklaring att sålunda tillgått jämte på heder och samvete avgiven försäkran att väljaren på grund av sjukdom etc. är oförmögen att inställa sig i vallokalen skall därefter av väljaren egenhändigt undertecknas. De båda vittnena skall på ytterkuvertet intyga dels att något förhållande stridande mot väljarens försäkran icke är känt för dem dels att väljaren egenhändigt undertecknat nämnda förklaring jämte försäkran. Det skall av ytterkuvertet framgå beträffande det ena vittnet (vittne nr 1), på vad sätt vittnet är släkt med väljaren eller att vittnet är väljarens vårdare. Ytterkuvertet bör innehålla upplysning om att det andra vittnet (vittne nr 2) icke får vara väljarens make och ej heller barn till väljaren eller hans make. Ytterkuvertet bör över huvud taget utformas så överskådligt, att vid valsedelsförsändelsens överlämnande till ordföranden denne lätt kan kontrollera att allt är i sin ordning.

Valsedelsförsändelsen bör enligt utredningens mening överlämnas av den person, vilken i egenskap av släkting eller vårdare anlitas som vittne (vittne nr 1). Ordföranden bör vara oförhindrad att i tveksamma fall genom frågor till avlämnaren söka skapa sig klarhet beträffande de förhållanden som sammanhänger med valsedelsförsändelsens anordnande och avläm-

nande. Han bör emellertid därvid förfara med takt och försiktighet; inkvisitoriska förhör med person, som avlämnar försändelse av nu avsett slag, får under inga förhållanden förekomma.

Det förutsättes — som tidigare framhållits — att ytterkuvertet blir så utformat att väljaren och övriga agerande på ett lättfattligt sätt får anvisning om vad de har att iakttaga vid valsedelsförsändelsens anordnande.

Bestämmelser i enlighet med vad som nu anförts torde böra införas i vallagarna, varjämte viss komplettering av 24 § riksdagsordningen bör vidtagas. Förslag till sådana bestämmelser har utarbetats av utredningen (62—64 §§ och 74 § ValL samt 28—30 §§ och 39 § KVL).

Kuverten till de nya valsedelsförsändelserna bör — liksom fallet är med kuverten till äktamakeförsändelserna — gratis tillhandahållas i riksdagen representerade politiska partier (96 § ValL och 60 § KVL).

KAPITEL 2

De avlägset boendes deltagande i allmänna val

Jämväl frågan om underlättande av valdeltagandet för avlägset boende personer har behandlats i valutredningens den 25 april 1961 dagtecknade betänkande om vissa frågor rörande allmänna val (SOU 1961:20, sid. 120—125).

I detta betänkande konstaterade utredningen inledningsvis, att några särbestämmelser för avlägset boende väljare icke funnes i vår vallagstiftning. Detta berodde i första hand på svårigheten att i lagtext närmare precisera denna väljarkategori. Att låta rätten att rösta bli beroende av om avståndet mellan väljarens bostad och vallokalen överstege viss längd innebar enligt utredningens mening ej någon tillfredsställande lösning, eftersom det icke enbart vore avståndet utan även förbindelserna, som vore avgörande för möjligheten att utan alltför stora svårigheter uppsöka vallokalen.

Utredningen erinrade om, att det vid denna frågas tidigare behandling hänvisats till möjligheten att genom inrättande av nya valdistrikt minska avstånden till vallokalerna. Så hade också kontinuerligt skett. Härtill komme — framhöll utredningen — att de förbättrade kommunikationerna, framför allt bilismens utveckling och utbyggnaden av vägnätet, alltmer reducerat avståndens betydelse. Utredningen ansåg det därför med fog kunna göras gällande, att de avlägset boende väljarnas situation gradvis förbättrats. Då de olägenheter av långa avstånd och dåliga förbindelser, som trots allt i vissa trakter kvarstode för väljarna, i första hand måste vara kännbara för sjuka, invalider och åldringar, syntes det utredningen som om en lösning av dessa väljarkategoriernas röstningsproblem skulle ytterligare förbättra läget även för gruppen avlägset boende väljare.

Med hänsyn till det anförda ansåg sig utredningen sakna anledning att införa några särbestämmelser i vallagarna för de avlägset boende väljarna.

Vid remissbehandlingen av utredningens betänkande (se närmare prop. nr 53/1962, sid. 58 och 59) delades av det övervägande antalet remissinstanser utredningens uppfattning att anledning saknades att nu införa särbestämmelser i vallagarna för ifrågavarande väljarkategori. En länsstyrelse framkastade emellertid såsom en tänkbar lösning att på de orter, där lantbrevbäring vore anordnad, låta avlägset boende väljare avlämna valsedelsförsändelse, anordnad i enahanda ordning som gäller för äkta makar, till lantbrevbäraren som därefter skulle ha att vidarebefordra försändelsen till

vederbörande postanstalt. Rätten att begagna denna röstningsmetod skulle kunna göras beroende av en utav vederbörande valnämnd företagen förhandsprövning. En annan länsstyrelse föreslog införandet av sådana bestämmelser, att de avlägset boende finge möjlighet att — därest icke bosättningsplatsen utgjorde särskilt valdistrikt — rösta genom valsedelstöfsändelse, i huvudsaklig överensstämmelse med det system härför, som utredningen i sitt betänkande angivit såsom en tänkbar lösning av de sjukas och med dem jämförda väljargruppernas röstningsproblem. En länsstyrelse fann däremot för sin del särskild anledning understryka, att det icke borde ifrågakomma att låta reformer, avsedda att underlätta sjuka personers valdeltagande, utsträckas till att omfatta jämför avlägset boende friska personer.

I den proposition (nr 53/1962, sid. 61 och 62), som föranleddes av betänkandet, förklarade sig föredragande departementschefen — efter att ha erinrat om att den ståndpunkt utredningen intagit i förevarande fråga med enstaka undantag godtagits av remissorganen — vara liksom utredningen av den meningen, att det vore förenat med åtskilliga vanskligheter att på ett godtagbart sätt precisera den väljargrupp, som åsyftades med termen avlägset boende, i det att hänsyn måste tagas icke blott till avståndet mellan väljarens bostad och vallokalen utan även till den svårbestämbara faktor, som ortens mer eller mindre utvecklade kommunikationsförhållanden utgjorde. De skäl, som anförts mot en reform vad beträffar de avlägset boende, syntes departementschefen emellertid icke motivera att frågan helt avfördes från dagordningen. Det torde enligt departementschefens mening få ankomma på utredningen att undersöka om den lösning, utredningen kom till beträffande sjukas, invaliders och åldringars röstutövande, kunde föranleda att frågan om de avlägset boendes valdeltagande borde upptagas på nytt. I sitt av riksdagen godkända utlåtande (nr 9/1962) över propositionen uttalade sig konstitutionsutskottet i samma riktning.

Valutredningen

Att den lösning utredningen förordat för att underlätta för sjuka, invaliders och åldringar att delta i allmänna val icke lämpar sig för de avlägset boende väljarna ligger i öppen dag. Utredningen vill likväl ej helt avvisa tanken att vissa åtgärder lagstiftningsvägen vidtages för att underlätta för denna väljargrupp att delta i val. Dessa åtgärder bör emellertid icke enbart taga sikte på de avlägset boende utan bör gälla jämför dem vilka — ehuru de ej bor särskilt långt från vallokalen — på grund av speciella yttre omständigheter har svårt att taga sig dit, t. ex. befolkningen på vissa öar och andra som bor isolerat och otillgängligt. Utredningen anser det vara en rimlig lösning att det föreskrives ankomma på valnämnden att genom olika slags praktiska åtgärder sörja för att väljare av den kategori det här

gäller, verkligen kan komma tillstådes vid valförrättningen. Vad utredningen åsyftar är att genom det allmännas försorg lämpliga fortskaffningsmedel under valdagen ställes till dessa väljares förfogande. I första hand är det naturligtvis biltransporter som bör komma i fråga men även andra transportmedel (buss och båt) är tänkbara. De åtgärder, som valnämnden vidtager, bör i god tid före valdagen och på ett iögonenfallande sätt kungöras väljarna genom annonser i dagspressen och genom tydligt markerade anslag här och var inom kommunen. Meddelanden om planerade åtgärder bör också kunna distribueras genom posten. Även radion bör genom lokala sändningar kunna biträda med upplysningar av här avsett slag. Det torde vara lämpligt att valnämnden för ändamålet engagerar någon eller några för uppgiften lämpade personer, som på ett tidigt stadium under planeringen av valet kartlägger behovet av åtgärder samt med utgångspunkt från resultatet härav föreslår och på valnämndens vägnar därefter anskaffar de nödvändiga transportmedlen. Kostnaden för vidtagna anordningar bör — liksom fallet är med vissa andra valkostnader — bestridas av kommunen.

Nu angivna föranstaltningar förutsättes skola vidtagas endast vid de större allmänna valen.

Bestämmelser i enlighet med det anförda har upptagits i 60 a § och 95 § ValL samt 26 a § och 59 § KVL.

KAPITEL 3

Vissa andra kategorier väljare, för vilka särbestämmelser ifrågasatts

Rättsläget

Röstberättigad, som är gift, äger som bekant att vid allmänna val rösta medelst äktamakeförsändelse men möjligheten att rösta på detta sätt har gjorts beroende av huruvida den andra maken verkligen har möjlighet att själv infinna sig vid valförrättningen. För väljare, som vårdas på sjukhus, ges tillfälle att vid andrakammarval, allmänt val av landstingsmän, kommunalfullmäktige och stadsfullmäktige samt annat kommunalval, beträffande vilket Konungen förordnat att röstmottagning å postanstalt skall äga rum å valdagen, lämna sin valsedel å postanstalt, som finnes inrättad vid ett stort antal sjukhus. Tillfälliga postanstalter har vid de senaste valen brukat inrättas vid sjukhus med i regel minst 25 vårdplatser. Enligt 70 § 1 mom. ValL och 35 § 1 mom. första stycket KVL må den sjuke i nu angivna fall rösta på sådan postanstalt, oaktat sjukvårdsinrättningen är belägen å den ort, där han är uppförd i röstlängden. Vid andra kommunala val än nu nämnts — oftast val av mindre betydelse — äger väljare, som kan antagas på grund av sjukhusvård vara förhindrad att utöva sin rösträtt på valdagen, i stället avlämna sin röst å postanstalt den närmaste helgfria dagen före valdagen.

Väljare, intagen å annan anstalt än sjukvårdsinrättning, såsom fångvårdsanstalt, allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare och arbetshem, kan icke utöva sin rösträtt såvida han ej har make, som åtager sig att lämna hans valsedel, eller han erhåller permission på valdagen. Då det gäller väljare, intagna å olika slags vårdanstalter, finns således särbestämmelser endast för dem som vårdas på sjukhus.

Tidigare överväganden

Den nuvarande sjukhusröstningen har tillkommit på förslag av 1944 års vallagssakkunniga. Beträffande de sakkunnigas i ämnet avgivna betänkande (SOU 1945:64) må endast nämnas att däri förordades att epidemisjukhus och sinnessjukhus icke skulle komma i fråga för den av de sakkunniga föreslagna sjukhusröstningen. Icke heller å sjukvårdsanstalter inom fångvården syntes röstning enligt de sakkunniga böra ske. Intagning å fångvårdsanstalt ansågs utgöra ett faktiskt hinder för utövande av rösträtten. Då

brev eller annat skriftligt meddelande, som avsändes av fånge, vore underkastat censur skulle, om röstning finge ske där, valhemligheten icke kunna bevaras. — Sjukhusröstning har i praktiken ej heller varit anordnad, vare sig vid epidemi- och sinnessjukhusen eller vid fångvårdens sjukvårdsinrättningar.

Såsom valutredningen påpekat i sitt tidigare den 25 april 1961 dagtecknade betänkande angående vissa frågor rörande allmänna val (SOU 1961:20, sid. 125—126) har förespråkare icke saknats för att särskilda åtgärder skulle vidtagas för att underlätta röstningen för väljare, intagna i fångvårdsanstalt. Sålunda har *Sveriges socialdemokratiska ungdomsförbund* i skrivelse till utredningen fäst uppmärksamheten på svårigheterna för dessa intagna att utöva rösträtten. Interner, som icke vore gifta och icke heller beviljats permission på valdagen, saknade möjlighet att delta i val. Enligt av förbundet inhämtade uppgifter vore hälften av de intagna gifta vid det tillfälle uppgifterna avsåge och erhöle vissa av de intagna permission i samband med valen.

Enligt vad utredningen i sitt förenämnda betänkande framhöll kunde det icke anses i och för sig omotiverat att bereda i anstalt intagna möjlighet att rösta. Frågan om de intagnas röstning vore emellertid i viss mån beroende av hur frågan om de sjukas röstning bringades till en lösning. Infördes ett system med valsefelsförsändelse för de sjuka och med dem jämställda väljare, kunde detta komma att medföra en minskning av behovet av särskilda postanstalter å sjukhus på valdagen och således öka möjligheterna för postverket att åta sig nya uppgifter, såsom poströstning å fångvårdsanstalterna. Denna form av röstning syntes nämligen vara enda tänkbara utvägen för att möjliggöra de intagnas valdeltagande.

Yttrandena över 1961 års betänkande m.m.

I åtskilliga av de remissyttranden, som avgavs över valutredningens ifrågasvarande betänkande, uttalades att det icke vore omotiverat att bereda i fångvårdsanstalt intagna väljare möjlighet att rösta. Icke någon remissinstans påkallade dock omedelbara åtgärder i detta hänseende. I flera remissyttranden framhölls i stället angelägenheten av att övriga eftersatta väljargruppers röstningsproblem i första hand bringades till en lösning.

Fångvårdsstyrelsen anförde, att möjligheterna för den som intagits i fångvårdsanstalt att utöva rösträtten ofta försvårades eller omintetgjordes genom frihetsberövandet. Om den intagne vore gift, kunde han inge valseedel genom andra maken i form av valsefelsförsändelse, och om han på valdagen hade permission, kunde han personligen avge sin röst i hemortens vallokal eller genom poströstning på annan ort. Uppskattningsvis torde enligt styrelsen ungefär hälften av de intagna ha möjlighet att rösta på något av dessa sätt. För de övriga saknades möjligheter att utöva rösträtten.

Styrelsen anförde vidare bl. a.:

Enligt fångvårdsstyrelsens uppfattning kan det inte anses tillfredsställande att en grupp väljare sålunda till följd av tvångsåtgärder från samhällets sida är avskuren från rätten att deltaga i de allmänna valen. Att den ena hälften av de intagna men inte den andra har möjlighet att rösta kan med skäl uppfattas som en orättvisa. Ur resocialiseringssynpunkt skulle det också vara av värde om de intagnas samhällsintresse kunde väckas genom att de får tillfälle att följa valkampanjerna och själva rösta. Särskilda åtgärder bör därför vidtagas för att underlätta de intagnas röstning. Då åtgärder i detta syfte onekligen skulle kunna te sig utmanande mot andra grupper av väljare som av olika yttre omständigheter är förhindrade att rösta, såsom sjuka, avlägset boende och personer med viss tjänstgöring på valdagen, förutsattes dock att utredningens förslag skall resultera i att det sörjes för att sådana väljargrupper får ökade möjligheter att deltaga i valen.

Som utredningen anför torde poströstning inom de olika fångvårdsanstalterna vara den enda tänkbara utvägen för att möjliggöra de intagnas röstning. I den mån postverkets resurser inte skulle förslå för att på en gång inrätta tillfälliga postanstalter vid samtliga fångvårdsanstalter — för närvarande mellan 80 och 90 — får man enligt styrelsens mening göra en angelägenhetsgradering med beaktande av de behandlingsmässiga principerna. Detta bör leda till att de öppna anstalterna tillgodoses före de slutna.

Löses frågan om de intagnas röstning på nu angivet sätt bör också den personal, som på valdagen tjänstgör på sådana fångvårdsanstalter, där postanstalter finns inrättade, få möjlighet att rösta på postanstalten, även om denna är belägen i befattningshavarens hemort. I annat fall kan irritation befaras uppstå hos den personal, som på grund av tjänstgöringen har svårt att lämna fångvårdsanstalten för att utöva sin rösträtt.

I likhet med fångvårdsstyrelsen fann flera andra remissinstanser infördandet av möjlighet till poströstning å fångvårdsanstalterna vara det lämpligaste sättet att undanröja svårigheterna för de i sådana anstalter intagna väljarna att avge sina röster. *Drätselkammaren i Örebro* ifrågasatte, om icke i händelse av en dylik lösning med fångvårdsanstalt borde jämföras annan anstalt av liknande frihetsberövande karaktär, där ett större antal väljare kunde antagas vara intagna, exempelvis alkoholistanstalt.

Generalpoststyrelsen ansåg sig däremot icke kunna dela uppfattningen, att poströstning inom de olika fångvårdsanstalterna vore den mest ändamålsenliga lösningen. Mot inrättandet av tillfälliga postanstalter för röstmottagning å dessa anstalter talade flera skäl. Under alla omständigheter ansåg styrelsen frågan härom böra vila i avvaktan på att spörsmålet om de sjukas röstning blivit slutgiltigt löst.

I den proposition (nr 53/1962), som föranleddes av betänkandet, fann departementschefen det i och för sig motiverat med särskilda åtgärder för att underlätta valdeltagandet för de å fångvårdsanstalt intagna. Frågans lösning syntes departementschefen dock delvis vara beroende av hur röstningsproblemen för övriga eftersatta väljargrupper löstes. Åt samma uppfattning gav även konstitutionsutskottet uttryck i sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 9.

Valutredningen

A. Väljare, intagna i fångvårdsanstalt

Enligt av valutredningen inhämtade uppgifter utgjorde antalet intagna å fångvårdens 78 anstalter den 1 juni 1963 4 934 personer. Däri är inräknade ej blott straffångar, fängelsefångar, bötesfångar och förvarade utan även häktade, tvångsarbetare och till ungdomsfängelse dömda jämte ytterligare några smärre grupper intagna. Nominella antalet platser uppgick vid samma tid å dessa anstalter till 5 398. Med hänsyn till att röstning med nuvarande åldersgräns knappast har någon praktisk betydelse för de 12 anstalter, inrymmande tillhopa 571 platser, vilka sammanförts i en särskild ungdomsgrupp av anstalter, torde dessa kunna lämnas åsido.

Återstående 66 anstalter inrymde 4 827 platser, varav 3 302 på slutan stalt och 1 525 på öppen. Med utgångspunkt från antalet platser på varje anstalt kan anstalterna indelas på följande sätt:

Antal platser	Antal anstalter
600—700	1
201—300	4
101—200	8
51—100	13
25— 50	34
Under 25	6

Antalet intagna å nu ifrågavarande anstalter utgjorde vid nyssnämnda tidpunkt 4 398 personer. Beläggningen å anstalterna varierar under olika tider av året, därvid maximibeläggningen inträffar vid årsskiftena och minimibeläggningen under sommarmånaderna. Vid tiden för allmänna val brukar beläggningen vara under genomsnittet.

Då fångvårdsstyrelsen beräknat antalet intagna, som har möjlighet att rösta, till hälften av samtliga intagna (jfr ovan), torde 25 procent av de intagna ha hänförs till sådana, som är i tillfälle att själva avlämna valse del i samband med permissioner, och återstoden till de gifta, som kan avge sin valse del genom åktamakeförsändelse. Antalet gifta bland de intagna är givetvis större än nämnda procenttal utvisar, men förhållandena är stundom sådana att de intagna icke kan påräkna den hemmavarande makens medverkan vid röstningen.

Enligt fångvårdsstyrelsens cirkulär (nr 5/1962) om vård och behandling vid fångvårdsanstalterna kan intagen, som äger rösträtt, icke påräkna permission för att få delta i allmänt val. Däremot skall intagen, som är gift, på begäran erhålla möjlighet att avlämna valse del genom sin make.

Om utredningens förslag i fråga om sjukas, invaliders och åldringars samt de avlägset boendes deltagande i allmänna val följes, torde röstningen underlättas för de största grupperna av de väljare som hittills varit för-

hindrade eller haft svårigheter att utöva sin rösträtt. Liksom tidigare anser utredningen att även de hinder som finns, då det gäller de i fångvårdsanstalterna intagnas valdeltagande, bör i görligaste mån undanröjas. De intagna skall, såsom föreskrivs i lagen om verkställighet av frihetsstraff m. m., erhålla bl. a. sådan behandling att deras anpassning i samhället främjas. Möjliggörande av röstning för flertalet intagna torde i viss mån kunna sägas utgöra ett led i denna behandling.

Hur stort intresse för valdeltagande som kan finnas bland de intagna går knappast att utröna. Sannolikt skiftar intresset beroende på klientelet bland de intagna. För interner, ådömda kortare straff, vilka går i verkställighet just vid tiden för ett val, framstår nuvarande hinder för röstning sannolikt såsom mera markant och av dessa torde flertalet önska rösta. Vid en fångvårdsanstalt¹, inom vars område en postanstalt är belägen och där de 120 intagna gavs tillfälle att själva poströsta vid 1962 års kommunalval, begagnade sig endast ett 10-tal av denna möjlighet. Av de 140 intagna å en till samma fångvårdsanstalt knuten allmän vårdanstalt för alkoholmissbrukare¹ deltog likaledes endast ett 10-tal på detta sätt i valet. Därtill kom emellertid ett icke känt antal väljare som använde sig av äktamakeförsändelse. Nämda siffror torde dock knappast vara representativa för valintresset hos nu ifrågavarande klientel. Som en jämförelse må nämnas att enligt senast tillgängliga uppgifter för poströstning på sjukhus (1962 års val) 26,1 procent av de sjuka röstade på detta sätt. Därvid är att märka att i allmänhet endast de patienter, som själva är i stånd att förflytta sig till den på sjukhuset speciellt inrättade postanstalten har möjlighet avlämna sin valesedel. Å fångvårdsanstalterna skulle däremot flertalet röstberättigade kunna delta i valet.

Utredningen anser att de hinder, som i praktiken föreligger för de intagna att delta i allmänna val, skulle elimineras genom att poströstning — såsom nu sker på sjukhusen — även får äga rum på fångvårdsanstalterna. Löses frågan om sjukas och åldringars deltagande i val på sätt som utredningen ovan föreslagit, är det ej osannolikt att det ej erfordras lika många postanstalter på sjukhusen som tidigare. Det kan i detta sammanhang nämnas, att vid 1962 års allmänna kommunalval icke mindre än 396 sådana tillfälliga postanstalter inrättades. Postverkets resurser skulle vid fall av minskat behov av tillfälliga postanstalter på sjukhus säkerligen även förslå för inrättande av postanstalter på fångvårdsanstalterna. Såvitt utredningen erfarit föreligger ej några större praktiska svårigheter att vidtaga erforderliga anordningar beträffande lokaler och vakthållning för poströstning på fångvårdsanstalterna.

Det är emellertid icke utan viss tvekan som utredningen föreslår att lättnader nu genomföres för de intagna. Först sedan det nya systemet beträff-

¹ Svartsjöanstalten.

fande sjukas och åldringars deltagande i val införts och kommit till användning, torde nämligen större klarhet kunna vinnas huruvida de organisatoriska förutsättningarna för utvidgning av poströstningsförfarandet till andra anstalter än sjukhus är för handen. Utredningen får i detta sammanhang betona att — såsom även fångvårdsstyrelsen framhållit — det för andra eftersatta grupper av väljare skulle te sig utmanande om valdeltagandet för de i fångvårdsanstalt intagna underlättades utan att förenämnda grupper först fått bättre möjligheter att delta i valen.

Frågan om vid vilka fångvårdsanstalter poströstning skall få ske torde icke böra regleras i vallagarna utan det torde få ankomma på Kungl. Maj:t att efter samråd med berörda myndigheter besluta därom i likhet med vad som nu är fallet då det gäller sjukvårdsanstalterna. Utredningen förordar dock att tillfälliga postanstalter icke inrättas vid de anstalter inom fångvården vilka till sin karaktär beträffande klientelet står sinnessjukhusen nära t. ex. Håga sjukhus. Det förhåller sig nämligen så att tillfälliga postanstalter hittills ej inrättats vid sinnessjukhus och sinnessjukavdelningar. Att anordna poströstning å fångvårdsanstalter med mindre än 25 platser, vilket i allmänhet utgjort den motsvarande nedre gränsen för sjukvårdsanstalter, torde knappast vara motiverat. Såvida det av organisatoriska skäl skulle befinnas nödvändigt att ytterligare utesluta fångvårdsanstalter från inrättandet av tillfälliga postanstalter, torde såsom fångvårdsstyrelsen föreslagit en angelägenhetsgradering mellan anstalterna få göras med beaktande av de behandlingsmässiga principerna. Därvid kan det vara lämpligt att de öppna anstalterna tillgodoses före de slutna.

Liksom nu gäller för personal å sjukhus, bör den som å valdagen tjänstgör inom fångvårdsanstalt, där postanstalt finns inrättad, få avlämna sin valsedel därstädes, oaktat vårdanstalten är belägen inom hans hemort.

Vad nu föreslagits angående röstningen för dem som är intagna eller tjänstgör på fångvårdsanstalt å valdagen tar sikte på andrakammarval och kommunalval, varom förmåles i 35 § 1 mom. första stycket KVL. Utredningen har icke funnit det lämpligt att vid annat kommunalval än nu sagts låta förevarande kategori väljare rösta i den ordning som angives i andra stycket av 35 § 1 mom. KVL.

Förslaget föranleder vissa tillägg i 70 § ValL och 35 § KVL.

B. Väljare, intagna i vårdanstalter för alkoholmissbrukare m.m.

Såsom av den ovan lämnade redogörelsen framgår ifrågasattes i ett remissyttrande om icke poströstning borde kunna tillämpas även för personer, intagna å vissa andra anstalter av frihetsberövande karaktär än fångvårdsanstalter, t. ex. allmänna vårdanstalter för alkoholmissbrukare.

I skrivelse till utredningen den 11 oktober 1962 har *socialstyrelsen* hemställt, att utredningen närmare måtte undersöka möjligheterna att under-

lätta röstningen för väljare, intagna på sistnämnda anstalter samt på arbetshem. Därvid borde enligt styrelsens mening uppmärksammas de särskilda svårigheterna att lösa röstningsfrågan för de intagna på större och medelstora vårdanstalter, vilkas närmaste postanstalt kunde vara belägen på ett par kilometers avstånd och ha öppet endast någon timme å valdagen.

I skrivelsen framhölls att den kategori, för vilken liknande svårigheter förelåge att rösta som för de intagna å fångvårdsanstalter, utgjordes av väljare, som vore intagna på allmänna vårdanstalter för alkoholmissbrukare och icke åtnjöte försökspermission.

Vidare anfördes:

Även här gäller det i stor utsträckning personer, som är föremål för frihetsberövande. Vare sig intagningen grundar sig på ett länsstyrelsebeslut om tvångsintagning eller på ansökan om frivilligt ingående på sådan anstalt, är här fråga om personer, som är hemfallna åt alkoholmissbruk och som bedömes vara i oundgängligt behov av anstaltsvård för att kunna återföras till ett nyktert liv.

För att uppnå detta syfte uppgöres numera i regel en behandlingsplan i varje enskilt vårdfall. I denna angives redan i början av anstaltsvistelsen de olika åtgärder, som bör prövas för att hjälpa patienten, t. ex. medicinsk behandling, arbetsträning, individuella samtal. Stor vikt fästes redan från början vid den s. k. sociala saneringen, nämligen att under själva anstaltsvistelsen successivt försöka lösa frågor rörande arbete och bostad samt psykologiska, ekonomiska och juridiska problem, som har samband med hemsituationen. Samtliga dessa åtgärder, och icke minst den sociala saneringen, som bör ske i samråd med och delvis av patienten själv, tar direkt sikte på att göra patienten bättre skickad att efter anstaltsvistelsen anpassa sig i samhället. Ur psykologisk synpunkt och för stärkande av patientens självkänsla och samhörighet med livet utanför anstalten är det av betydelse, att han icke avskäres från möjligheten att utöva den medborgerliga rättighet som deltagande i allmänna val innebär.

Synpunkter motsvarande de ovan berörda kan anföras beträffande personer intagna på arbetshem.

Antalet *allmänna vårdanstalter* utgör 33. Vårdplatsernas antal utgjorde den 30 april 1963 2 144. Platsernas fördelning på de olika anstalterna framgår av följande uppställning:

Antal platser	Antal anstalter
Över 200	1
101—200	4
51—100	12
25— 50	15
Under 25	1

Anstalterna är i allmänhet belagda till 85—90 procent. I valtider under hösten är beläggningen vanligen högre. Utöver de allmänna anstalterna finns 15 enskilda vårdanstalter med tillhoppa mellan 300 och 400 vårdplatser. Endast å ett mindre antal av dessa anstalter överstiger platsantalet 25.

Av de å de allmänna vårdanstalterna intagna kan ungefär hälften beräk-

nas vara gifta, men här liksom beträffande fångvårdens klientel torde i vissa fall de intagna ej kunna påräkna hjälp med röstningen av äkta make. Ej heller kan de intagna alltid erhålla tillfällig permission å valdagen för att delta i valet. Det är således ganska många av ifrågavarande väljare, som i praktiken är utestängda från möjligheten att rösta.

Öppnas möjlighet för de å fångvårdsanstalt intagna att poströsta på anstalten, bör enligt utredningens mening med än större fog även nu ifrågavarande klientel få komma i åtnjutande av samma förmån. Denna bör emellertid begränsas till dem, som är intagna på allmän vårdanstalt. De som vårdas på enskild anstalt åtnjuter i allmänhet så stor rörelsefrihet, att de tämligen obehindrat kan delta i valet.

Det torde knappast vara erforderligt att inrätta tillfälliga postanstalter annat än vid de allmänna vårdanstalter, som har mer än 50 vårdplatser. Det är för övrigt möjligt att icke ens så stora anstalter behöver komma i fråga. Kan anstaltsledningen genom andra föranstaltningar, t. ex. genom anordnande av gemensam transport till vallokal eller fast postanstalt, ordna så att de som verkligen vill rösta också får göra detta, torde inrättande av tillfällig postanstalt kunna undvikas även på en större anstalt (Svartsjöanstalten har fast postanstalt inom anstaltsområdet). Något som vidare kan antagas minska behovet av tillfälliga postanstalter och speciella anordningar för att underlätta valdeltagandet för de intagna är otvivelaktigt den omständigheten att å vissa av ifrågavarande anstalter, i motsats till vad fallet är vid fångvårdsanstalterna, en förhållandevis stor del av de intagna lider av olika sjukdomar. En del av dessa sjuka kan då tänkas rösta enligt det system som utredningen i det föregående föreslagit för sjuka och därmed jämställda personer.

Uppskattningsvis skulle således högst ett femtontal tillfälliga postanstalter behöva inrättas inom den fasta nykterhetsvården. Det torde även beträffande alkoholistanstalterna få ankomma på Kungl. Maj:t att efter samråd med berörda myndigheter närmare bestämma var dylika postanstalter skall inrättas.

Självfallet bör även personalen på de allmänna vårdanstalterna — liksom personalen på fängelserna — få poströsta på vårdanstalten.

Vad utredningen nu föreslagit föranleder ytterligare vissa tillägg i 70 § ValL och 35 § KVL.

Utredningen har icke funnit det lämpligt att vid annat kommunalval än som avses i 35 § 1 mom. första stycket KVL låta förevarande kategori väljare rösta i den ordning som angives i andra stycket nämnda moment.

Utredningen anser skäl icke föreligga att föreslå anstaltsröstning i vidare mån än nu angivits. Vad särskilt beträffar de av socialstyrelsen nämnda *arbetshemmen* må framhållas att det den 1 april 1963 blott fanns två sådana anstalter i bruk här i landet. Den ena av dessa inrymde 90 vårdplatser med

21 intagna och den andra 21 vårdplatser med 7 intagna. Frågan om arbetshemmens framtida ställning är för övrigt föremål för statsmakternas överväganden. De torde därför åtminstone tills vidare kunna lämnas åsido.

Vad angår den förhållandevis stora grupp av väljare som vårdas å *ålderdomshem*, torde denna få sina intressen tillgodosedda genom den föreslagna, nya formen av valedelsförsändelse för sjuka och åldringar. Till följd härav och då inrättande av tillfälliga postanstalter å de många ålderdomshemmen sannolikt skulle vara förenat med alltför stora praktiska svårigheter anser sig utredningen ej böra framlägga förslag om poströstning för klientelet å dessa hem.

Enligt utredningens förslag skulle de nämnda ställningarna förvaltas af kommunerna. Detta förslag är dock icke förenligt med den i riksdagen gällande bestämmelsen om kommunernas förvaltningsområde.

I tilläggsutredningen förvaltningsområdena har utredningen föreslagit att de nämnda ställningarna förvaltas af kommunerna. Detta förslag är dock icke förenligt med den i riksdagen gällande bestämmelsen om kommunernas förvaltningsområde. Utredningen har dock icke föreslagit några åtgärder för att förändra denna bestämmelse.

Enligt utredningens förslag skulle de nämnda ställningarna förvaltas af kommunerna. Detta förslag är dock icke förenligt med den i riksdagen gällande bestämmelsen om kommunernas förvaltningsområde. Utredningen har dock icke föreslagit några åtgärder för att förändra denna bestämmelse. Utredningen har dock icke föreslagit några åtgärder för att förändra denna bestämmelse.

Enligt utredningens förslag skulle de nämnda ställningarna förvaltas af kommunerna. Detta förslag är dock icke förenligt med den i riksdagen gällande bestämmelsen om kommunernas förvaltningsområde. Utredningen har dock icke föreslagit några åtgärder för att förändra denna bestämmelse.

Enligt utredningens förslag skulle de nämnda ställningarna förvaltas af kommunerna. Detta förslag är dock icke förenligt med den i riksdagen gällande bestämmelsen om kommunernas förvaltningsområde. Utredningen har dock icke föreslagit några åtgärder för att förändra denna bestämmelse. Utredningen har dock icke föreslagit några åtgärder för att förändra denna bestämmelse.

Enligt utredningens förslag skulle de nämnda ställningarna förvaltas af kommunerna. Detta förslag är dock icke förenligt med den i riksdagen gällande bestämmelsen om kommunernas förvaltningsområde. Utredningen har dock icke föreslagit några åtgärder för att förändra denna bestämmelse.

Enligt utredningens förslag skulle de nämnda ställningarna förvaltas af kommunerna. Detta förslag är dock icke förenligt med den i riksdagen gällande bestämmelsen om kommunernas förvaltningsområde. Utredningen har dock icke föreslagit några åtgärder för att förändra denna bestämmelse.

KAPITEL 4

Kostnaderna för valsedlar

I de vid 1962 års riksdag väckta likalydande motionerna I:514 och II:631 hemställdes om utredning för att undersöka på vilket sätt statsverket och kommunerna borde övertaga valsedelskostnaderna vid allmänna val¹.

Till stöd för nämnda yrkande anfördes bl. a. att under senare år stat och kommun påtagit sig nya uppgifter vid valen och även övertagit vissa kostnader som tidigare åvilat de politiska partierna. Som exempel nämndes i motionerna införandet av de obligatoriska röstkortet. Kostnaderna härför bestredes helt av det allmänna. Vidare nämndes det kostnadsfria tillhandagåendet av ett exemplar av mantalslängden till partierna.

Enligt vad i motionerna framhölls borde det nu övervägas om ej också valsedlarna skulle kunna bekostas av statsverket och kommunerna. Att valsedlar framställdes i tillräckligt antal vore en allmän angelägenhet, och kostnaderna härför borde icke belasta väljarorganisationerna vilka i demokratiens tjänst ändå helt naturligt måste bära avsevärda kostnader för valrörelserna och den därmed förknippade upplysningsverksamheten. I en del andra länder, bl. a. i Finland och Danmark, hade de politiska partierna ej några kostnader för valsedlar, vilka där betraktades som valmateriel.

Det påpekades i motionerna, att med vårt vals-system de valsedlar, som de politiska partierna i förväg framställde, utgjorde en nödvändig förutsättning för genomförandet av en rationell valförrättning. Partiernas framställande av valsedlar underlättade valförfarandet i ännu högre grad än vad t. ex. röstkortet gjorde. Då de sistnämnda bekostades av allmänna medel, borde enligt motionärernas mening de för valförrättningen nödvändiga valsedlarna ersättas av statsverket. Detta borde gälla kostnaderna för valsedlar vid andrakammarvalen, landstingsmannavalen och stadsfullmäktigvalen i de städer, där representationen utsåge ledamöter till första kammaren. Övriga primärkommuner borde ges rätt att själva bekosta valsedlarna för de i stads- och kommunalfullmäktigvalen deltagande partierna.

I sitt av riksdagen godkända utlåtande nr 57 anförde statsutskottet i anledning av motionerna att de tryckta valsedlar, som partierna tillhandahölle väljarna, otvivelaktigt innebure en betydelsefull serviceåtgärd gentemot väl-

¹ Frågan om det allmännas övertagande av bl. a. partiernas valsedelskostnader har även tidigare varit föremål för riksdagens behandling. (Se konstitutionsutskottets utlåt. nr 13/1947)

jarna; de underlättade även valnämndernas och länsstyrelsernas arbete vid sammanräkningen av de avgivna rösterna. Skäl kunde därför anföras för att kostnaderna för dessa valsedlar skulle bestridas av allmänna medel. Å andra sidan skulle valsedlarnas bekostande av allmänna medel innebära, att statens och kommunernas medverkan i kostnaderna för valen utsträcktes till att ej endast liksom hittills avse de yttre anordningarna i samband med valen. Vidare uppkomme frågan om avgränsningen av samt de närmare förutsättningarna för de politiska partiernas rätt att få sina valsedlar tryckta på det allmännas bekostnad.

Utskottet förklarade sig icke berett att för sin del intaga någon bestämd ståndpunkt i förevarande fråga men ansåg att densamma borde upptagas till förutsättningslös prövning. Utlåtandet utmynnade i en hemställan att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t ge till känna vad utskottet i utlåtandet anfört.

I en vid utlåtandet fogad reservation av fröken Andersson samt herrar Birke, Staxäng och Nilsson i Göingegården anfördes bl. a. att med allmänna medel bekostade valsedlar skulle innebära, att statens och kommunernas kostnadsmedverkan skulle utsträckas på ett principiellt betydelsefullt sätt genom att därigenom icke endast avse de yttre anordningarna med valförrättningarna. Vidare uppkomme i ett sådant fall betydande svårigheter att ange de närmare förutsättningarna för de politiska partiernas rätt att få sina valsedlar tryckta på det allmännas bekostnad. Icke minst besvärligt bleve det att ange vilka politiska partier, som skulle komma i åtnjutande av denna förmån.

Under hänvisning till det sålunda anförda ställde sig reservanterna avvisande till det i motionerna framförda utredningskravet.

Genom skrivelse den 11 maj 1962 uppdrog Kungl. Maj:t åt utredningen att med beaktande av vad statsutskottet anfört i ovannämnda utlåtande utreda frågan huruvida kostnaderna för tryckta valsedlar vid allmänna val borde överföras till staten och kommunerna.

*Av utredningen inhämtade och sammanställda uppgifter
om valkostnader m.m.*

I. Vissa av statsverkets kostnader i anledning av allmänna val

Budgetår	Anslag	Nettoutgifter
1956/57	800 000 kr	649 521 kr
1957/58	150 000 »	762 150 »
1958/59	800 000 »	1 528 979 »
1959/60	150 000 »	73 352 »
1960/61	800 000 »	1 503 067 »
1061/62	150 000 »	
1962/63	1 500 000 »	

Beloppen avser ej blott kostnader för blanketter, kuvert och dyl., som åvilar statsverket, utan även utgifter för t. ex. televerkets valanordningar och sammanräkningsförfarandet på länsstyrelserna.

II. Statsverkets kostnader för valkuvert och valsedlar vid 1962 års allmänna val

Kostnad för valkuvert enl. 26 § ¹ KVL	15,60 kr/1 000 st.
» » ytterkuvert för äktamakeförsändelse	17,35 »/1 000 »
» » ytterkuvert vid röstmottagning	20,10 »/1 000 »
» » spaltade blanketter till valsedlar	10,50 »/1 000 »
» » ospaltade blanketter till valsedlar	8,00 »/1 000 »

¹ (D. v. s. de vanliga valkuvert, som användes vid röstningen.)

Kuvert enligt 26 § KVL beställdes genom statsverkets försorg i c:a 13 milj. ex. Inner- och ytterkuvert för äktamakeförsändelse trycktes i tillhoppa c:a 23 milj. ex. Kostnaden för de kuvert till ett antal av c:a 15,3 milj., vari ingick c:a 13,3 milj. äktamakekuvert, som skulle tillhandahållas de i riksdagen representerade partierna, uppgick till 260 000 kronor.

III. Nedanstående partiers kostnader för valsedlar vid 1960 års andrakammarval m. m.

	Antal tryckta valsedlar	Kostnader för valsedlar	Antal valsedels- typer	Erhållna röster
Socialdemokraterna	22 632 000	112 023 kr	33	2 033 016
Folkpartiet	35 718 000	126 054 »	96	744 142
Högerpartiet	33 750 000	135 000 »	67	704 412
Centerpartiet	30 387 200	132 606 »	76	579 000
Kommunisterna	7 100 000	28 400 »	31	190 560
<i>S:a</i>	129 587 200	534 083 kr	303	4 251 130

	Medelkostnad per 1 000 tryck- ta valsedlar	Medelkostnad per 1 000 er- hållna röster
Socialdemokraterna	4,95 kr	55,10 kr
Folkpartiet	3,53 »	169,40 »
Högerpartiet	4,00 »	191,64 »
Centerpartiet	4,36 »	229,03 »
Kommunisterna	4,00 »	149,03 »
<i>Medelkostn. för samtliga fem partier</i>	4,12 »	125,63 »

IV. Nedanstående partiers kostnader för valsedlar vid 1962 års allmänna val m. m.

	Antal tryckta valsedlar	Kostnader för valsedlar	Antal valsedels- typer	Erhållna röster
<i>Landstingsmannaval</i>				
Socialdemokraterna	16 333 000	121 117 kr	180	1 629 347
Folkpartiet	19 725 000	101 417 »	374	505 673
Högerpartiet	18 423 500	115 143 »	312	453 464
Centerpartiet	22 906 000	122 834 »	364	510 552
Kommunisterna	5 846 000	26 445 »	149	108 807
<i>S:a</i>	83 233 500	486 956 kr	1 379	3 207 843

Stadsfullmäktigval i städer, som ej deltagar i landsting

Socialdemokraterna	5 158 000	23 900 kr	15	415 629
Folkpartiet	7 434 000	23 393 »	15	188 956
Högerpartiet	3 750 000	14 819 »	10	174 070
Centerpartiet	4 106 000	17 098 »	9	19 037
Kommunisterna	2 015 000	9 414 »	11	46 492
<i>S:a</i>	22 463 000	88 624 kr	60	844 184

	Medelkostnad per 1 000 tryckta valsedlar		Medelkostnad per 1 000 erhållna röster	
	Landstings- mannaval	Stadsfullmäk- tigval i stä- der utanför landsting	Landstings- mannaval	Stadsfullmäk- tigval i stä- der utanför landsting
Socialdemokraterna	7,42 kr	4,63 kr	74,33 kr	57,50 kr
Folkpartiet	5,14 »	3,15 »	200,56 »	123,80 »
Högerpartiet	6,25 »	3,95 »	253,92 »	85,13 »
Centerpartiet	5,36 »	4,16 »	240,59 »	898,15 »
Kommunisterna	4,52 »	4,67 »	243,04 »	202,48 »
<i>Medelkostnad för samtliga fem partier</i>	5,85 »	3,95 »	151,80 »	104,98 »

V. Antal röstberättigade och avgivna godkända valsedlar vid olika val

	Antal röst- berättigade	Avgivna godk. valsedlar	därav för andra partier än de 5 riksdagspartierna
<i>A. Andrakammarval</i>			
1956	4 887 325	3 879 330	1 982
1958	4 992 421	3 844 252	1 155
1960	4 972 177	4 254 114	3 024
<i>B. Landstingsmannaval</i>			
1954	3 763 082	2 938 632	1 642
1958	3 804 416	2 993 386	1 329
1962	3 968 129	3 208 816	973
<i>C. Stadsfullmäktigval i städer, som ej deltagar i landsting</i>			
1954	1 088 146	881 244	1 795
1958	1 120 785	888 591	1 479
1962	1 055 925	844 258	74

Valutredningen

Ett allmänt val är ur organisatorisk synpunkt en vidlyftig anordning, som icke blott engagerar partiorganisationerna utan även kräver insatser och kostnader från det allmännas sida. Huvudparten av de kostnader, som nedläggs på ett val, hänför sig naturligtvis till de propagandistiska inslagen i valrörelsen — tryckandet och distribueringen av valbroschyrer, affischering, valmöten och annat dylikt, som syftar till att väcka intresse för valet och den politik de olika partierna företräder. Partiernas kostnader i samband med val är emellertid också sådana, att de kan sägas vara hänförliga till den service partierna bjuder väljarna vid valtillfällena. Utvecklingen har gått i den riktningen, att denna partiernas verksamhet med åren tilltagit i omfattning. Det är t. ex. vanligen partierna, som anordnar och bekostar transporter av vissa väljare till vallokalerna. Utredningen har i ett tidigare avsnitt av detta betänkande förordat, att dessa arrangemang framdeles i viss omfattning skall ombesörjas och bekostas av kommunerna.

En mycket stor del av de egentliga valkostnaderna bärs dock av det allmänna. Det är t. ex. kommunerna, som har att tillhandahålla lämpliga vallokaler och bestrida kostnaderna för de många olika anordningarna däri. Vissa kostnader bestrids av statsverket. Det torde ej vara påkallat att här ange alla de kostnader det allmänna bestrider. Det må emellertid i detta sammanhang särskilt påpekas, att kostnaderna för blanketter till spaltade och ospaltade valsedlar, som av valnämnd författningssenligt skall tillhandahållas väljarna i vallokalerna, gäldas vid andrakammarvalen av statsverket och vid övriga val av kommunen. Det bör vidare uppmärksammas att genom en för blott några år sedan genomförd reform äktamakekuvert och de ytterkuvert, vilka användes vid röstning inför särskilda röstmottagare, på statsverkets bekostnad tillhandahålles de politiska partierna. Den viktiga begränsningen gäller dock härvidlag, att fråga skall vara om politiskt parti, som är representerat i riksdagen.

Då det gäller den nu aktuella frågan — det allmännas övertagande av kostnaderna för valsedlarna — kan enligt utredningens mening någon principiell invändning ej med fog resas mot en sådan reform. Som nyss anförts svarar ju det allmänna redan för kostnaderna för spaltade och ospaltade valsedlar, som tillhandahålles i vallokalerna. Dessa kostnader är visserligen obetydliga men i denna anordning kan dock sägas ligga ett erkännande av att kostnaderna för valsedlar är en det allmännas angelägenhet. Det förhåller sig ju också så att partiernas tillhandahållande av valsedlar är en ren serviceåtgärd. Det kan följaktligen med fog göras gällande att kostnaderna för valsedlarna hänför sig till vad som betecknats som »yttre» anordningar för valen. Skall någon principiell åtskillnad göras mellan olika slags valkostnader, torde man få indela kostnaderna dels i sådana, som har med partiernas valpropaganda att göra, dels i sådana som avser de olika

föranstaltningar, som erfordras för att väljarna över huvud taget skall kunna utöva rösträtten. Tillhandahållandet av valsedlar är otvivelaktigt en nödvändig förutsättning för valens genomförande.

Utredningen förordar alltså, att kostnaderna för valsedlarna i fortsättningen övertages av det allmänna. De kostnader det här gäller är samtliga kostnader för framställning av sedlarna men icke kostnader t. ex. för distribution till väljarna av valsedlar.

Enligt utredningens mening bör det allmännas ifrågavarande åtgärder begränsas till val av rikskaraktär, d. v. s. andrakammarval, landstingsmannaval samt val av stadsfullmäktige i städer, vilka ej deltaga i landsting. Denna begränsning förestavas av att vid de övriga kommunalvalen icke bara de gängse partierna brukar deltaga utan även allahanda andra, mer eller mindre löst sammanfogade partier eller gruppbildningar. Det bör enligt utredningens mening icke komma i fråga att sådana grupper skall äga rätt att på det allmännas bekostnad erhålla valsedlar. Liksom fallet är med äktamakekuverten bör förmånen att få kostnader för valsedlar ersätta begränsas till de i riksdagen representerade partierna. Detta bör gälla — ej blott vid andrakammarvalen — utan även vid landstingsmannavalen och de ifrågavarande valen till stadsfullmäktige. Utredningen anser med hänsyn till nu gjorda begränsning det följdriktigt att kostnaderna bestrides av staten.

Att statsverket övertar kostnaderna för valsedlarna bör enligt utredningens mening ej leda till att statsverket jämväl skall svara för själva tryckningen av valsedlarna. De ifrågavarande partierna bör liksom hittills själva svara härför. Det bör naturligtvis stå partierna fritt att anlita de tryckerier de önskar. Förfarandet bör alltså vara att partierna i sedvanlig ordning anskaffar valsedlarna samt i efterhand tillställer statsverket räkning på kostnaderna.

Den nu föreslagna ordningen för kostnadernas utkrävande aktualiserar spörsmålet huruvida partierna skall få ersättning för hur många valsedlar som helst. Då kostnaden för valsedlar högst väsentligt kan variera från det ena tryckeriet till det andra, uppställer sig vidare frågan, om partierna skall få ersättning för tryckkostnader som ligger väsentligt över genomsnittspriset (per 1 000 st. tryckta valsedlar).

Utredningen har efter ingående överbäganden funnit att begränsningar i båda nu angivna hänseenden är erforderliga då enligt utredningen en begränsning, som endast toge sikte på valsedlarnas antal, skulle bli utan verkan. Med utgångspunkt från det siffermaterial beträffande antalet vid tidigare val tryckta valsedlar och antalet röstberättigade, som i det föregående redovisats, föreslår utredningen att de ifrågavarande partierna vid andrakammarvalen skall få ersättning för högst så många valsedlar, som motsvarar sex gånger totala antalet vid samma val röstberättigade i samtliga de valkretsar, där val samtidigt förrättats. Vid landstingsmannavalen bör samma

begränsning gälla, varvid »taket» här sättes i relation till antalet vid landstingsmannavalen röstberättigade i samtliga de valkretsar, där val samtidigt förrättats. Då det gäller de stadsfullmäktigval, som kan komma i fråga, föreslås att ersättningen begränsas till kostnaden för högst så många valsedlar, som motsvarar sex gånger totala antalet vid stadsfullmäktigvalen röstberättigade i samtliga de valkretsar, där val samtidigt förrättats.

Såsom framgår av den ovan lämnade sifferuppställningen ligger medelkostnaden per 1 000 st. tryckta valsedlar för samtliga ifrågavarande partier under sex kronor. Utredningen förordar, att rätten till ersättning jämväl begränsas såtillvida att statsverket ersätter kostnader endast upp till detta belopp. Emellertid bör ersättning medgivas parti i t. ex. ett sådant fall, då halva antalet av partiets valsedlar kostat åtta kronor per 1 000 st. om blott den andra hälften sedlar betingat ett pris av högst fyra kronor per 1 000 st. Därigenom har partiet icke överskridit en genomsnittskostnad för hela sin valsedelsupplaga av sex kronor per 1 000 st. Sistnämnda belopp får naturligtvis justeras därest så föränledes av prisutvecklingen. Vilket pris som i fortsättningen skall gälla torde få bestämmas efter samråd med statlig tryckeriexpertis.

Anspråk på ersättning bör med biläggande av verifikationer framställas av vederbörande partis riksorganisation hos inrikesdepartementet. Utredningen föreslår att anspråken skall framställas senast inom sex månader efter valdagen. Inkommer efter utgången av denna tid krav på ersättning, bör framställningen avslås.

Statsverkets kostnader för reformen torde med ledning av ovan redovisat siffermaterial kunna uppskattas till mellan 650 000 och 900 000 kronor för varje år, då val förekommer. Till sistnämnda belopp skulle kostnaderna stiga endast om samtliga partiers valsedelsupplaga, i motsats till vad nu är fallet, uppnådde ovan föreslaget »tak» och hade ett genomsnittspris av sex kronor (per 1 000 st. valsedlar).

Stadganden om själva rätten till ersättning för valsedlar torde böra införas i vallagarna (97 § ValL och 60 a § KVL). Däremot torde övriga bestämmelser lämpligen få utfärdas i administrativ ordning.

Valkretsindelningen vid primärkommunala val

I sitt den 15 december 1960 avgivna betänkande (stencilerat) angående ändrad valkretsindelning vid primärkommunala val m. m. föreslog valutredningen — beträffande fullmäktigvalen i borgerliga kommuner med undantag av Stockholm — att gränsen för obligatorisk valkretsindelning skulle höjas från 40 000 till 100 000 invånare och gränsen för fakultativ valkretsindelning från 10 000 till 40 000 invånare. Vidare förordades att valkretsindelning jämväl finge, där så befunnas lämpligt, företagas i kommun, vars folkmängd icke överstege 40 000 invånare men i vilken minst 45 fullmäktige skulle utses, dock att sådan kommun endast finge indelas i två valkretsar såframt icke synnerliga skäl föranledde till annat, samt att den gällande särbestämmelsen — att annan kommun ej finge indelas i valkretsar, såframt icke till följd av kommunens särskilt betydande utsträckning eller liknande förhållanden synnerliga skäl därtill föreläge — skulle bibehållas oförändrad. Utöver nu nämnda förslag — vilket föranledde ändringar i 9 § kommunallagen — föreslogs att i 31 § lagen den 6 juni 1930 (nr 259) om församlingsstyrelse gränsen för fakultativ valkretsindelning i församlingar skulle höjas från 10 000 till 40 000 invånare och att i 10 § lagen den 6 juni 1930 (nr 260) om församlingsstyrelse i Stockholm den fakultativa regeln om valkretsindelning i stockholmsförsamlingarna skulle komma att avse församlingar, i vilka funnes mera än 40 000 invånare, i stället för församlingar, där mera än 30 fullmäktige skulle väljas.

Vid företagen *remissbehandling* av förslaget vann detsamma i princip anslutning av samtliga länsstyrelser och av så gott som alla övriga remissinstanser. Vad angår de skäl som kunde anföras för valkretsindelning framhöll flera remissinstanser, vilka biträtt förslaget, att olika lokala intressen — i den mån sådana numera över huvud taget föreläge — kunde tillvaratas på annat sätt än genom valkretsindelning, t. ex. genom särskilda listor. I en del yttranden anfördes såsom tecken på de lokala intressenas ringa betydelse i jämförelse med partiintressena att partierna trots förekommande valkretsindelning gått fram med gemensamma listor för hela kommunen. I något av de remissyttranden, vari förslaget avstyrkts, hänvisades till den nya kommunreformen, som innebure att större kommunheter skapades. Det framhölls såsom ett allmänt intresse att de olika lokala intressena inom

dessas kommuner tillbörligt beaktades, något som förutsatte att möjligheter till valkretsindelning funnes som på ett naturligt sätt anslöte sig till kommunernas speciella förhållanden. Jämväl i ett par andra yttranden pekades på svårigheten att bedöma vilken verkan en kommunindelningsreform kunde få på frågan om valkretsindelningen. I några remissyttranden gjordes gällande att det kommunala inflytandet på valkretsindelningen skjutits väl mycket i bakgrunden. Vad beträffar de av utredningen föreslagna gränserna för obligatorisk och fakultativ valkretsindelning hade de remissinstanser, som i princip godtagit förslaget, icke någon erinran mot att obligatorisk valkretsindelning skulle ske i kommun med mera än 100 000 invånare. Även i fråga om gränsen för fakultativ valkretsindelning vann utredningens förslag allmän anslutning. Beträffande förslaget att valkretsindelning skulle få förekomma om kommunen visserligen ej hade mera än 40 000 invånare men minst 45 fullmäktige skulle väljas, framfördes från några håll att en dylik undantagsregel mera vore grundad på teoretiska spekulationer än på praktiska erfarenheter. I ett yttrande förordades att gränsen för antalet fullmäktige sänktes till 35 ledamöter.

Utredningens förevarande förslag ledde icke till någon proposition i ämnet. I stället erhöll utredningen av Kungl. Maj:t den 12 maj 1961 uppdrag att överse förslaget utifrån de ändrade förutsättningar, som en ny kommunindelningsreform kunde innebära.

I de nya direktiv, som i anslutning härtill meddelades utredningen, anförde chefen för inrikesdepartementet bl. a.:

Sedan valutredningen avgivit sitt förslag har indelningssakkunniga framlagt betänkande med principer för en ny kommunindelning (SOU 1961:9). Av betänkandet framgår, att utvecklingen på olika områden framkallat ett samarbetsbehov på det kommunala planet, vilket lett till att ett stort antal kommuner redan ingått i överväganden om sammanläggning till större kommunala enheter. Det är att förutse att detta frivilliga samgående mellan kommuner inom en nära framtid får än större omfattning.

Vid prövningen av frågan om ändrad valkretsindelning vid primärkommunala val synes det nödvändigt att beakta betydelsen av en mera allmän ändring i kommunindelningen. Framför allt vid sammanslagning av kommuner med olika struktur kan det finnas behov att genom bibehållande av skilda valkretsar möjliggöra att de lokala intressena inom kommunen blir representerade bland fullmäktige. Genom att möjligheter skapas till valkretsindelning på sådan grund torde alltså ett önskvärt samgående mellan kommuner underlättas. Valkretsindelning torde i dylika fall många gånger endast behövas under en övergångstid, innan en sammansmältning av kommunens olika delar åstadkommit.

Mot bakgrund av det anförda finner jag det lämpligt, att 1955 års valutredning får ompröva sitt förslag rörande ändrad valkretsindelning vid primärkommunala val. Därvid bör särskilt undersökas, huruvida icke såsom skäl för valkretsindelning i kommun med lägre invånarantal än det som sättes såsom gräns för frivillig indelning bör få beaktas även andra omständigheter än sådana som hänför sig till kommunens utsträckning.

Valutredningen

Såsom av den ovan lämnade redogörelsen framgår har det av utredningen i dess den 15 december 1960 avgivna betänkande framlagda förslaget praktiskt taget genomgående tillstyrkts eller lämnats utan erinran av de myndigheter och organisationer, vilka yttrat sig över betänkandet. Vid detta förhållande finner utredningen anledning saknas att nu frångå detsamma. Utredningen förordar alltså, att 9 § kommunallagen ändras på så sätt att däri föreskrives att obligatorisk valkretsindelning skall äga rum då kommun har mera än 100 000 invånare och att gränsen för fakultativ valkretsindelning fixeras att avse kommun, vars folkmängd understiger 100 000 invånare men överstiger 40 000 invånare. Vidare föreslås den ändringen att i enlighet med det tidigare framlagda förslaget valkretsindelning jämväl skall få ske i kommun, vars folkmängd icke överstiger 40 000 invånare, såvida i kommunen utses minst fyrtiofem fullmäktige och det befinnes lämpligt att valkretsindelning äger rum. Uppdelning i flera än två valkretsar skall i sistnämnda fall dock ej få ske, såframt ej synnerliga skäl föranleda till annat.

Det är i förevarande sammanhang att uppmärksamma att sedan utredningens förra förslag framlagts 1930 års lag om församlingsstyrelse samt samma års lag om församlingsstyrelse i Stockholm upphävt och ersatts av den för hela landet gemensamma lagen den 2 juni 1961 (nr 436) om församlingsstyrelse. I 12 § 1 mom. sistnämnda lag stadgas att för val av kyrkofullmäktige församling i Stockholm må indelas i valkretsar, om i församlingen skall utses mera än trettio fullmäktige. Församling utom Stockholm med mera än 10 000 invånare får enligt samma lagrum indelas i valkretsar, där så befinnes lämpligt. Annan församling utom Stockholm får ej indelas i valkretsar, såframt icke till följd av församlingens särskilt betydande utsträckning eller liknande förhållanden synnerliga skäl föreligga därtill. I full överensstämmelse med utredningens tidigare förslag föreslås nu att gränsen för fakultativ valkretsindelning bestämmes att för hela landet avse församling med mera än 40 000 invånare. Dessutom föreslås — likaledes för hela landet — att annan församling än nyss sagts ej må indelas i valkretsar, såframt icke till följd av församlingens särskilt betydande utsträckning eller liknande förhållanden synnerliga skäl föreligga därtill.

Vidare är att notera att efter framläggandet av utredningens förra förslag en ny kommunindelningsreform är under utveckling. Den grundläggande principen i denna reform är, att kommunerna skall utgöras av näringsgeografiskt sammanhängande områden, om ej särskilda förhållanden föranleda undantag. Invånarantalet avses därvid i många fall endast skola vara av sekundär betydelse. Som riktpunkt har dock angetts att kommun bör ha minst 8 000 invånare år 1975. Tanken är att för varje län länsstyrelse skall efter samråd med företrädare för kommunerna och de av kommunin-

delningsfrågor särskilt berörda myndigheterna i länet upprätta förslag till plan för länets indelning i kommuner. I första hand skall planeringen gå ut på att sammanföra hela nuvarande kommuner till kommunblock av lämplig sammansättning. Om en avgjort bättre lösning vinnes genom att någon kommun delas, bör detta kunna planeras. Planerna förutsättes bli vägledande för kommande ansökningar om sammanläggning av kommuner. Förslag till kommunindelningsplaner skall av länsstyrelserna ha överlämnats för fastställelse före den 1 april 1963.

Såsom vederbörande departementschef framhållit är det tydligt att vid sammanslagning av kommuner med olika struktur det kan finnas behov att genom bibehållande av skilda valkretsar möjliggöra att de lokala intressena inom kommunen blir representerade bland fullmäktige. Utredningen förordar därför att jämväl vid ändrad kommunal indelning valkretsindelning i borgerliga kommuner skall få ske, även om de i lagen förut angivna förutsättningarna för sådan indelning icke är för handen. Den begränsningen bör dock gälla att synnerliga skäl skall tala för att valkretsindelning i nu angiven situation äger rum. Vidare bör såsom villkor uppställas att antalet valkretsar ej får överstiga det antal valkretsar som före kommunindelningen fanns inom den nybildade kommunens område. Vid beräkningen av sistnämnda antal valkretsar skall icke valkretsindelad kommun eller del därav räknas som en valkrets. Ävenledes skall del av valkrets, som ingår i den nybildade kommunen, därvid räknas såsom en valkrets. Det får förutsättas att kretsarna utgör efter ortens förhållanden naturliga enheter; valkretsarna bör sålunda ej få en sådan utformning att en viss del av en valkrets, t. ex. en stadsbetonad del, får dominans över återstående del, som kanske är av ren landsbygdskarakter. En på nu angivna grunder tillkommen valkretsindelning bör enligt utredningens mening endast få bestå under ett övergångsskede. När så lång tid förflutit att de olika beståndsdelarna i den nya kommunen får anses ha smultit samman, bör valkretsindelningen upphöra — såvida icke någon annan i lagen angiven grund för valkretsindelning är för handen. Utredningen föreslår, att detta övergångsskede bestäms till högst fyra år. I praktiken innebär detta att, eftersom flertalet kommunala indelningsändringar torde komma att bli beslutade under 1966, den nu föreslagna möjligheten till valkretsindelning får betydelse främst för valperioden 1967—1970.

I enlighet med vad nu anförts förordar utredningen att 9 § första stycket kommunallagen underkastas den ytterligare jämkningen att däri upptages att annan än förut i paragrafen nämnd kommun ej må indelas i valkretsar, såframt icke till följd av ändring i den kommunala indelningen eller kommunens särskilt betydande utsträckning eller liknande förhållanden synnerliga skäl föreligga därtill; dock må vid ändring i kommunal indelning kommunen ej indelas i flera valkretsar än som funnits inom kommunens område närmast före det förordnande om ändringen meddelats, ej heller må

valkretsindelning, som nu avses, bestå under längre tid än högst fyra år sedan förordnande meddelats om ändrad kommunal indelning.

En ytterligare begränsning i möjligheten till valkretsindelning ligger i det förhållandet att enligt 9 § andra stycket kommunallagen vid valkretsindelning skall iakttagas att varje krets kan beräknas utse minst tio fullmäktige.

Utredningen anser det ej påkallat att i anledning av de nu föreslagna ändringarna i kommunallagen lagen den 13 juni 1919 om ändring i kommunal och ecklesiastik indelning underkastas jämkning.

Utredningen har verkställt en statistisk undersökning bl. a. rörande verkningarna av utredningens förslag till valkretsindelning i samband med kommunal indelningsändring. Resultatet härav redovisas i *bilaga*, fogad till förvarande betänkande.

KAPITEL 6

Övriga frågor

Åktamakeförsändelses avlämnande till röstmottagare

Genom särskilda bestämmelser i vallagarna (70—73 §§ ValL och 35—38 §§ KVL) har väljare beretts möjlighet att under vissa förutsättningar utöva rösträtt genom att avlämna valsedel till s. k. röstmottagare å postanstalt, svensk beskickning, svenskt konsulat eller svenskt fartyg. Vissa väljare äger utnyttja denna röstningsform å valdagen. För en del speciella väljarkategorier står möjligheten till buds att redan före valdagen rösta i angiven ordning.

Den som på grund av vistelse å annan ort inom riket är förhindrad att utöva sin rösträtt vid valförrättningen för det valdistrikt, där han är i röstlängden uppförd, äger å *valdagen* rätt att avlämna sin valsedel å postanstalt. Denna rätt föreligger oavsett anledningen till vistelsen utom hemorten. Den faktiska vistelsen utom hemorten utgör presumtion för att hinder föreligger att rösta vid valförrättningen inom det egna valdistriktet och någon försäkran om detta hinder avkräves därför icke väljaren. Däremot fordras av sådan väljare att han företer sitt röstkort för röstmottagaren och inför denne tecknar sitt namn å det för röstningen avsedda ytterkuvertet, sedan han vederbörligen ifyllt detsamma. För väljare, som vårdas eller tjänstgör å sjukvårdsanstalt inom riket vid vilken postanstalt finns inrättad, gäller såsom framhållits i tidigare sammanhang en särbestämmelse, som möjliggör för sådan väljare att å valdagen rösta å nämnda postanstalt även om sjukvårdsanstalten är belägen inom väljarens hemort. — Vid vissa mindre omfattande kommunalval äger någon röstning inför röstmottagare icke rum å valdagen. Här avsedd röstmottagning är vid dessa val i stället förlagd till den närmaste helgfria dagen före valdagen.

Rätt att under en tid om trettio dagar *före valdagen* avlämna valsedel inom riket å postanstalt samt utom riket å svensk beskickning, svenskt konsulat eller svenskt fartyg, där röstmottagning är anordnad, tillkommer röstberättigad, som med skäl kan antagas komma att å valdagen vistas utom riket, samt sådan röstberättigad, som utövar militärtjänst eller tillhör vissa särskilt angivna yrkeskategorier och som kan antagas till följd av tjänstens utövning vara förhindrad att rösta å valdagen. Vid röstning före valdagen skall väljaren inför röstmottagaren å ytterkuvertet teckna uppgift rörande den omständighet, som för väljaren kan medföra rätt till sådan röstning.

Även vid röstning inför röstmottagare får s. k. äktamakeförsändelse förekomma. Enligt särskilda bestämmelser i vallagarna (74 § ValL och 39 § KVL) äger äkta make, vilken röstar inför röstmottagare, avgiva valsedel jämväl för andra maken. Han har därvid att förete röstkortet för den andra maken samt avlämna valsedelsförsändelse från denne jämte ytterkuvert, ifyllt i enlighet med uppgifterna å röstkortet. Därjämte skall han å ytterkuvertet teckna försäkran, att han är äkta make till den, som anordnat valsedelsförsändelsen. Av bestämmelserna följer att avlämnande av äktamakeförsändelse till röstmottagare endast kan ske under förutsättning att den make, som överlämnar försändelsen från den andra maken, samtidigt själv röstar inför röstmottagaren. Däremot kräves icke att den, som upp- rättat försändelsen, själv skulle vara berättigad att rösta i denna ordning.

Vid 1962 års riksdag väcktes motion med hemställan om en sådan ändring av de nyssberörda bestämmelserna, varigenom kravet slopades att den, som inför röstmottagare skall äga avlämna valsedel från sin make, själv samtidigt måste rösta. I sitt utlåtande (nr 13) över motionen framhöll konstitutionsutskottet bl. a. att motiven för ett slopande av detta krav syntes vara av den art att motionärernas förslag borde närmare övervägas. Enligt utskottet kunde därvid de skäl som talade till förmån för den föreslagna ändrade regeln vägas mot de svårigheter som funnes av valteknisk art. I en till Kungl. Maj:t avgiven skrivelse den 4 maj 1962, nr 185, har riksdagen, under återopande av konstitutionsutskottets berörda utlåtande, som sin mening givit tillkänna vad utskottet anfört. Skrivelsen har av Kungl. Maj:t överlämnats till valutredningen för att tagas i beaktande vid utredningsuppdragets fullgörande.

Valutredningen får med anledning av riksdagsskrivelsen anföra följande.

Gällande bestämmelser om sättet för röstavgivning är utformade efter grundprincipen att väljare, för vilken hinder icke föreligger att personligen inställa sig vid valförrättningen i det egna valdistriktet, uteslutande skall vara hänvisad att avgiva sin röst vid sådan inställelse. Upprätthållandet av en sådan princip är betingat därav, att det av praktiska skäl icke är önskvärt att väljare som nu sagts utnyttjar annan röstningsform än den ordinära. Rätten att rösta inför röstmottagare å valdagen eller dessförrinnan har därför blivit reglerad på sådant sätt, att den begränsats till att omfatta endast väljare, som av vissa skäl kan antagas icke ha möjlighet att rösta i ordinär ordning. Ett visst undantag från denna grundprincip har dock gjorts för äkta make, som genom särskilda regler erhållit rätt att medelst valsedelsförsändelse rösta genom andra maken. Efter en år 1957 genomförd reform kan sådan valsedelsförsändelse avlämnas vid valförrättningen i väljarens valdistrikt, oaktat den make, som överbringat försändelsen, icke själv är röstberättigad. Är däremot fråga om valsedelsförsändelsens avlämnande till röstmottagare gäller — som framgått av den redan lämnade redogörelsen — alljämt såsom villkor för försändelsens

mottagande, att den make, som överlämnar försändelsen, själv uppfyller förutsättningarna att få rösta inför röstmottagaren och utnyttjar möjligheten härtill, då han avlämnar valedelsförsändelsen. Hävdandet av detta villkor är ägnat att förhindra att de lagfästa begränsningarna i rätten att rösta inför röstmottagare i väsentlig mån åsidosättes genom den eftergift, som sålunda givits äkta make att få valedelsförsändelse avlämnad till röstmottagare utan att själv vara berättigad att utnyttja denna röstningsform. Utan detta villkor skulle nämligen äkta makar genom anordnande av valedelsförsändelser kunna rösta för varandra inför röstmottagare, ehuru ingendera av makarna uppfyller förutsättningarna för utnyttjandet av den särskilda röstningsformen. Syftet med begränsningarna i rätten att rösta inför röstmottagare skulle otvivelaktigt icke kunna uppnås i sådant fall. Skall den grundprincip, efter vilken gällande röstningsregler är uppbyggda, i allt väsentligt lämnas orubbad, synes det följaktligen icke möjligt att utan vidare helt slopa det uppställda kravet på att den make, som överlämnar äktamakeförsändelsen till röstmottagaren, samtidigt själv röstar inför denne.

Däremot skulle det kunna ifrågasättas om det angivna kravet behöver upprätthållas även i sådana fall, då den make, som anordnat valedelsförsändelsen, själv uppfyller förutsättningarna för att få rösta inför röstmottagaren. Undantagsvis kan inträffa att äkta make, tillhörande väljarkategori som är berättigad att använda den särskilda röstningsformen, icke har möjlighet att uppsöka röstmottagaren för röstningen. Han kan till följd av tjänsteutövning eller annan omständighet vara förhindrad att inställa sig å postanstalten, beskickningen eller konsulatet. I dylika situationer skulle det i och för sig vara önskvärt att han kunde fullgöra röstning inför röstmottagaren genom sin make medelst avlämnande av valedelsförsändelse, särskilt om möjlighet ej förelåge för hans make att avlämna sådan av honom anordnad försändelse vid valförrättningen i hans valdistrikt. En tillämpning av den tidigare berörda grundprincipen, innebärande att endast väljare, som av vissa skäl är förhindrad att rösta vid valförrättningen i det egna valdistriktet, skall — bortsett från det särskilt reglerade fallet då äktamakeförsändelse avlämnas till röstmottagare av make, som samtidigt själv röstar inför röstmottagaren — äga avlämna sin röst till röstmottagare, torde i och för sig icke med nödvändighet påfordra att denna röstavlämning under alla omständigheter sker vid personlig inställelse inför röstmottagaren. Från denna synpunkt sett skulle tydligtvis hinder icke möta mot att låta den, som uppfyller de uppställda villkoren för utnyttjande av den särskilda röstningsformen, erhålla möjlighet att rösta inför röstmottagare genom make medelst avlämnande av valedelsförsändelse, även om maken vid försändelsens avlämnande icke samtidigt själv röstar inför röstmottagaren. Emellertid kan en sådan ordning icke genomföras utan ett regelsystem, som möjliggör en viss — åtminstone formell — prövning av att den make, som upprättat försändelsen, uppfyller förutsättningarna för den särskilda röst-

ningsformens utnyttjande. När fråga är om den röstning, som å valdagen äger rum å postanstalt, kan en väljares hinder att utöva sin rösträtt vid valförrättningen i sitt valdistrikt styrkas av det faktiska förhållandet, att han å valdagen befinner sig utom hemorten och där önskar poströsta. Skulle röstningen inför röstmottagaren i motsvarande fall ske genom make medelst avlämnande av valedelsförsändelse, saknar röstmottagaren — såvida icke särskilda anordningar vidtages i detta hänseende — varje möjlighet till bedömande av huruvida den, som upprättat valedelsförsändelsen, å valdagen vistas utom hemorten och därför kan antagas vara förhindrad att rösta i ordinär ordning. Framhållas bör att den å valedelsförsändelsen av vittnet angivna orten för vittnesintygets meddelande knappast kan tjäna till ledning för sådant bedömande, särskilt som valedelsförsändelse enligt gällande bestämmelser må kunna upprättas redan trettio dagar före valdagen. När det gäller rätten att före valdagen rösta inför röstmottagare har garantier för att denna rätt icke missbrukas ansetts kunna erhållas genom att väljaren i detta fall har att inför röstmottagaren underteckna en förklaring rörande anledningen till röstningen före valdagen. Hur motsvarande garantier mot missbruk av denna rätt på ett ändamålsenligt sätt skall kunna vinnas, om möjlighet även öppnas att rösta före valdagen genom make, oavsett om denne själv röstar inför röstmottagaren, är en svårbedömbart fråga. De anordningar, som från kontrollsynpunkt erfordras för att införa de vidgade möjligheterna att rösta genom make å postanstalt, beskickning, konsulat eller fartyg, skulle, såvitt valutredningen kunnat bedöma, under alla omständigheter komma att i hög grad komplicera regelsystemet för den särskilda röstningsformen.

Med hänsyn till vad här anförts har valutredningen icke ansett sig böra framlägga förslag om en sådan ändring av vallagsbestämmelserna, att kravet helt eller delvis bortfaller att den, som inför röstmottagare skall äga avlämna valedel från sin make, samtidigt själv måste rösta inför röstmottagaren.

Röstavlämnning i Schweiz

Från de schweiziska myndigheternas sida har hävdats att utländsk röstmottagning på schweiziskt område är oförenlig med landets suveränitet och att enligt internationell rätt röstmottagning icke ingår i den diplomatiska och konsulära representationens uppgifter. Med hänsyn härtill har efter andrakammarvalen 1956 någon svensk röstmottagning icke varit anordnad i Schweiz. År 1958 har ett svenskt konsulat öppnats i Vaduz i Lichtenstein. Vid detta konsulat har röstmottagning anordnats och härigenom har det möjliggjorts även för en del i Schweiz bosatta svenskar att avlämna sina röster.

Med anledning av en vid 1962 års riksdag väckt motion har konstitutions-

utskottet i sitt tidigare berörda utlåtande (nr 13), som lagts till grund för riksdagsskrivelsen den 4 maj 1962, ävenledes behandlat frågan om svenska medborgares röstavgivning i Schweiz. Konstitutionsutskottet har därvid — efter att ha erinrat om vissa framställningar, som från svensk sida gjorts i syfte att få anordna svensk röstmottagning i Schweiz, och om inrättandet av konsulatet i Vaduz — framhållit angelägenheten av att spörsmålet om att ordna röstavlämning för de i Schweiz boende svenska röstberättigade även i fortsättningen uppmärksammas. Enligt utskottet borde det dessutom övervägas att tillskapa andra lämpliga möjligheter för ifrågavarande röstberättigade att delta i svenska val.

Valutredningen har ansett sig böra upptaga den nyssberörda frågan utslutande från valteknisk synpunkt. Utredningen har vid sin prövning av frågan kommit till slutsatsen, att det icke torde vara möjligt att inom ramen för gällande valordning genom valtekniska åtgärder bereda i Schweiz bosatta svenskar ökade möjligheter till valdeltagande, i synnerhet som de schweiziska myndigheterna synes avvisa varje form av utländsk röstavgivning på schweiziskt område. Enligt vad utredningen inhämtat lär man från schweizisk sida icke ha ansett sig böra ingripa mot de franska konsulära myndigheterna, då röstberättigade vid franska val å sina konsulat i Schweiz erhållit sina namn bevitnade på röstningsfullmakter, som möjliggör för ombud att i Frankrike ombesörja vederbörandes röstning.¹ Blott upprättandet av röstningsfullmakt har icke ansetts utgöra något röstningsförfarande. Från svensk valrättsynpunkt torde dock ett system med fullmaktsröstning numera vara inaktuellt. Fullmaktsröstning fanns i Sverige tidigare för de kommunala valens vidkommande men avskaffades år 1920.

Besvärstiden vid klagan över kommunalval m.m.

Jämlikt 56 § KVL skall den som är missnöjd med kommunalval sist inom *trettio dagar* efter dagen för valets avslutande — enligt 50 § KVL är valet avslutat med uppläsningen av det vid sammanräkningsförrättningen förda protokollet — till vederbörande länsstyrelse inkomma med sina till Konungens ställda besvär. För andrakammarvalens vidkommande är en betydligt kortare besvärstid föreskriven. Enligt 22 § riksdagsordningen skall sålunda besvär över andrakammarval anföras sist inom *tio dagar* efter valets avslutande. Besvärstiden vid klagan över förstakammarval är i 11 § riksdagsordningen däremot bestämd till *en månad*.

Tiden för anförande av besvär över förstakammarval har varit oförändrad alltsedan tillkomsten av 1866 års riksdagsordning. Motsvarande besvärstid vid andrakammarval var i samma riksdagsordning från början bestämd till åtta dagar men utsträcktes i samband med 1909 års rösträttsreform till tio dagar samtidigt som reglerna om klagan över andrakammarval ändrades

¹ Ang. valordningen i Frankrike, se SOU 1962:19 sid. 23 f.

på så sätt, att dylik klagan i likhet med klagan över förstakammarval skulle ske direkt hos Konungen. Vad angår kommunalvalen gällde före 1930 års kommunallagsreform olika besvärregler för landstingsmannaval, kommunalfullmäktigval och stadsfullmäktigval. I samband med kommunallagsreformen utbröts de i kommunalförordningarna och landstingslagen intagna föreskrifterna om val och sammanfördes till en vallag — KVL — i vilken med anledning av kyrkofullmäktiginstitutionens tillkomst även upptogs bestämmelser om val av kyrkofullmäktige. I den kommunala vallagen gjordes reglerna om valbesvär enhetliga för samtliga kommunalval och tiden för anförande av sådana besvär fastställdes därvid till den nu gällande, trettio dagar efter valets avslutande.

Valutredningen har funnit anledning uppmärksamma gällande tider för valbesvär särskilt mot bakgrunden av de reformer, som på senare tid genomförts på valrättens område, främst i syfte att främja och underlätta deltagandet i de allmänna valen. Vissa år 1962 vidtagna ändringar i vallagstiftningen (se SFS 1962:71 och 72, prop. 1962:53, KU 1962:9) har inneburit bl. a. att den tid, varunder röstmottagning före val skall äga rum, utsträckts från aderton dagar till trettio dagar före valdagen och att i samband därmed vissa i vallagarna fastställda tidsgränser, som gäller för olika valförberedande åtgärder, jämkats. Ändringarna har för såväl andrakammarvalen som kommunalvalen medfört att åtskilliga valförberedande åtgärder måste vidtagas tidigare i förhållande till valdagen än som varit fallet före ändringarnas genomförande. För kommunalvalens del har sålunda den tid, då dagen för extra kommunalval enligt 11 § 2 mom. första stycket KVL senast skall bestämmas, flyttats från tjugonde till trettiofemte dagen före valdagen och tidpunkten, då kungörande av ordinarie eller extra kommunalval enligt 20 § 1—3 mom. KVL sist skall ske, förskjutits från nittonde till trettioförsta dagen före valdagen. Vidare har tidsgränsen för röstkortens allmänna utsändande förlagts till trettiofemte i stället för tjugufemte dagen före valdagen. Anmärkas må i detta sammanhang även att antalet röstande inför röstmottagare väsentligt stigit särskilt efter röstkortsystemets införande. Detta har i sin tur ökat sammanräkningsmyndigheternas arbete och föranlett en viss försening av röstsammanräkningarnas slutförande jämfört med tidigare. Den tid, som erfordras för att genomföra ett andrakammarval eller kommunalval, har till följd av nu angivna förhållanden blivit förlängd. Med hänsyn härtill har utredningen funnit det önskvärt att valbesvärprocessen i möjligaste mån påskyndas så att, om ett nytt val (omval) skulle bli erforderligt, sådant val som regel kan hinna verkställas före den ifrågavarande mandatperiodens början. För andrakammarvalens del torde det emellertid knappast vara möjligt att genom lagtekniska åtgärder i någon nämnvärd grad nedbringa tiden för valbesvärprocessen. Den för dessa val stadgade besvärstiden om tio dagar synes väl avvägd och torde icke lämpligen böra minskas. Däremot har utredningen

ansett en avkortning kunna ske av den besvärstid, som gäller vid klagan över kommunalval. Det torde också vara främst vid dessa val som åtgärder i nämnt hänseende är av behovet särskilt påkallade. Valutredningen föreslår därför att den i 56 § KVL föreskrivna besvärstiden om trettio dagar avkortas till tio dagar. Genom en sådan avkortning skulle även den fördelen vinnas att tiden för anförande av valbesvär blev enhetlig vid andra-kammarval och kommunalval.¹ Vad förstakammarvalen angår är förhållandena vid dessa val annorlunda än vid de direkta valen. Den längre besvärstid — en månad — som i 11 § riksdagsordningen är föreskriven för klagan över förstakammarval synes enligt utredningen utan olägenhet kunna bibehållas oförändrad. Även den omständigheten att frågan om kammar-systemet genom författningsutredningens nyligen framlagda förslag ligger i stöpsleven gör det mindre nödvändigt att nu röra vid denna besvärstid.

I samband med sin behandling av besvärsreglerna har utredningen ansett sig böra upptaga frågan om en justering av vissa andra, här ej tidigare berörda bestämmelser i vallagstiftningen.

I 58 § KVL har vissa föreskrifter givits för beräkningen av den tid, då åtgärd för talans fullföljande eller bevarande sist bör företagas. För andra-kammarvalens del är motsvarande föreskrifter givna i 94 § ValL. Nu ifrågasvarande föreskrifter står icke helt i överensstämmelse med bestämmelserna i 2 § lagen den 30 maj 1930 om beräkning av lagstadgad tid, vilka bestämmelser erhållit ändrad lydelse senast genom lag den 16 mars 1962. Valutredningen föreslår att 58 § KVL och 94 § ValL ändras på så sätt att i dessa lagrum intages en hänvisning till bestämmelserna i 1930 års lag om beräkning av lagstadgad tid.

Enligt 45 § ValL skall valnämnds sammanträde för prövning av de anmärkningar, som framställts mot röstlängd, äga rum den 25 juli eller, om söndag då infaller, nästa dag. Med hänsyn till att sommarlördagar numera efter vidtagna ändringar i 1930 års lag om beräkning av lagstadgad tid är likställda med bankfridagar kan enligt utredningens mening skäl föreligga att komplettera bestämmelserna i 45 § ValL på så sätt att, om den 25 juli infaller å lördag, sammanträde som nu sagts icke behöver äga rum å denna dag utan kan skjutas till nästa söckendag. Valutredningen föreslår att nämnda lagrum ändras i angivet hänseende.

År 1949 genomfördes sådana ändringar av 11 och 22 §§ i riksdagsordningen att besvär över riksdagsmannaval icke längre skulle behöva »in-givas» till vederbörande länsstyrelse utan skulle kunna avlämnas dit i den ordning, som i allmänhet var gällande i fråga om besvär, och alltså insändas med posten. I samband med dessa ändringar vidtogs ej därav betingade

¹ Jfr besvärssakkunnigas betänkande angående åtgärder för förenhetligande av besvärstiden i administrativa mål (SOU 1953:30) samt prop. 1954:201.

jämkningsavtalet § 93 § ValL och 3 § lagen den 21 juni 1946 om rätt att i mål och ärenden som tillhöra stats- eller kommunalmyndighets handläggning insända handlingar med posten m. m. (jämför vad konstitutionsutskottet anfört om sådana jämkningar i sitt till 1946 års riksdag avgivna utlåtande nr 18). Valutredningen föreslår att de sistnämnda båda lagrummen bringas i överensstämmelse med innehållet i riksdagsordningens berörda stadganden.

Reservationer

Reservation av herr Braconier

I och för sig kan det icke anses omotiverat att bereda å anstalt intagen möjlighet att rösta. För mig framstår det emellertid som i hög grad omotiverat att person som döms för spioneri eller valfusk skall äga rösträtt. Innan valdeltagandet underlättas för de å fångvårdsanstalt intagna bör röstningsproblemen för andra eftersatta grupper vara lösta. Det är en uppfattning som även synes ha stöd i ett av riksdagen godkänt utlåtande från konstitutionsutskottet vid 1962 års riksdag.

De invändningar som framförts från generalpoststyrelsen mot inrättandet av tillfälliga postanstalter för röstmottagning å fångvårdsanstalter kan icke bagatelliseras. Så länge som åtgärder icke vidtagits för att andra grupper av väljare — som av olika yttre omständigheter är förhindrade att rösta — fått ökade möjligheter härtill kan det icke heller vara påkallat att vidtaga omedelbara åtgärder för underlättandet av röstningen för de å fångvårdsanstalt intagna. Ingen remissinstans har veterligen heller begärt sådana åtgärder utan ansett att övriga eftersatta väljargrupper i första hand skulle få sina röstningsproblem lösta.

Reservation av herr Brolin

Valutredningen framhåller, att remissinstanserna när det gäller att underlätta valdeltagandet för gamla och sjuka i allmänhet anslutit sig till systemet med valedelsförsändelse, medan ett fåtal accepterat tanken på ambulande röstmottagare. Därvid torde emellertid observeras, att valedelsförsändelse enligt valutredningens förslag av 1961, som remissen gällde, varit något mer begränsat än i 1963 års förslag. 1961 förutsatte utredningen ett anmälningsförfarande med intyg och förhandsprövning samt att endast s. k. kvalificerade vittnen (nämndeman, stads- och landsfiskal m. fl.) skulle få anlitas. 1963 föreslår utredningen att det åt väljaren själv överlämnas att avgöra, om han är berättigad att rösta med valedelsförsändelse. Två personer skall bevittna valedelsförsändelsen, varav den ena skall vara släkting till väljaren eller hans vårdare. Det är knappast troligt att anslutningen till systemet med valedelsförsändelse skulle ha blivit så allmän, om det första förslaget hade varit lika generöst, sett ur formella synpunkter, som det andra förslaget.

Enligt utredningen skall valnämndsordföranden vara oförhindrad att i tveksamma fall genom frågor till det vittne, som överlämnar försändelsen på valdagen, »söka skapa sig klarhet beträffande de förhållanden som sammanhänger med valsedelsförsändelsens anordnande och avlämnande». Den intention torde ofta vara mycket svår att genomföra, särskilt i tätorter. I realiteten synes alltså bedömningen av huruvida väljaren är berättigad att rösta genom valsedelsförsändelse överlämnas åt väljaren själv, vilket med den hittillsvarande uppläggnings av vallagstiftningen ter sig något överraskande.

I Norge har — som valutredningen anmärkt i sitt betänkande 1961 — ett system med valsedelsförsändelser för bl. a. sjuka tidigare förekommit. På grund av svårigheter att bedöma vad som skulle räknas som laga förfall och med hänsyn till valsäkerheten har systemet frångåtts.

Förslaget 1961 innebar, att den som på grund av sjukdom, lyte eller hög ålder ej på valdagen kunde infinna sig i vallokalen (och ej kunde rösta genom maken) skulle anmäla sin önskan att på valdagen få besök av två av valnämnden förordnade personer. Dessa skulle medföra på förhand upprättade förteckningar över de anmälda, så fullständiga, att de kunde anses utgöra utdrag ur röstlängden. Det kan sägas, att valförrättningen på detta sätt förflyttas till väljarens bostad. Anmälan om det önskade besöket skulle göras minst åtta dagar i förväg, åtföljas av intyg från t. ex. distriktssköterska och prövas av valnämnden. Ungefär en vecka före valdagen skulle nämnden kunna upprätta förteckningar och fördela besöken på de för ändamålet utsedda personerna.

Svagheter i detta system ligger naturligtvis däri, att ingen på förhand exakt kan bedöma, hur många väljare som behöver besökas. En del remissinstanser har befärat, att besöken ej skulle medhinnas på valdagen eller att man ej skulle hinna till avlägset boende väljare. Ett särskilt problem utgör naturligtvis storstäderna.

Dylika invändningar förtjänar beaktande. Jag håller dock före, att svårigheterna kommer att begränsa sig till de större städerna och ett fåtal distrikt med dåliga vägförbindelser. Det förefaller vidare troligt, att en valnämnd, som åtta dagar i förhand kan göra upp en förteckning över väljare som skall få besök, mycket väl förmår organisera besöken på valdagen. Med nutida kommunikationer, främst bilar, är ambulering valnämnd en naturlig lösning. Det övervägande antalet valdistrikt är små och har kanske endast ett par tusen väljare eller färre. Det torde i regel ej vara fråga om att avhämta mer än några tiotal röster per valdistrikt, vilket med god organisation bör medhinnas.

För storstäder, andra tätorter och områden med dåliga vägförbindelser borde frågan kunna lösas på så sätt, att avhämtningen av rösterna påbörjas före valdagen. Numera börjar som bekant röstavlämnandet före valdagen på poststationerna samt på svenska legationer och konsulat utomlands 30

dagar före valdagen. Denna röstning gäller som bekant i Sverige vissa yrkeskategorier samt personer som skall resa till utlandet. Utanför riket kan alla röstberättigade rösta fr. o. m. 30 dagar före valdagen. Vid 1962 års landstingsmannaval och stadsfullmäktigval i de fyra städer som ej ingår i lands-
 tingsavlämnades i Sverige 18 625 röster före valdagen och utomlands avlämnade röster uppgick till 1 743.

Med hänsyn till bestämmelserna om röstning före valdagen kan det inte vara orimligt att valnämnder, som anser att de inte på valdagen hinner med att besöka anmälda väljare, får rätt att fr. o. m. den dag, då förteckning över anmälda väljare föreligger, börja röstavhämtningen. Givetvis skall de avhämtade valesedelsförsändelserna förvaras under betryggande former.

Det är ytterst angeläget, att den ofta diskuterade frågan om hur de gamla och sjuka lättare skall kunna delta i de allmänna valen äntligen löses. Många för valen livligt intresserade sjuka eller åldriga personer har tyvärr ej kunnat rösta, eftersom de ej befunnit sig på sjukhus med röstmottagning.

På grund av vad här ovan anförts har jag ej kunnat biträda förslaget om att genom valesedelsförsändelse lösa frågan för gamla och sjuka väljare. Frågan kan i stället lösas genom att införa systemet med ambulering röstmottagare, dock något förändrat jämfört med valutredningens alternativa förslag av år 1961.

Reservation av herr Moberg

År 1960 föreslog valutredningen enhälligt att gränsen för obligatorisk valkretsindelning vid kommunalfullmäktigval skulle höjas från 40 000 till 100 000 invånare och gränsen för fakultativ valkretsindelning från 10 000 till 40 000 invånare. Vidare förordades att valkretsindelning jämväl finge, där så befunnes lämpligt, företagas i kommun, vars befolkning icke överstiger 40 000 invånare, men i vilken minst 45 fullmäktige skall utses, dock att sådan kommun endast finge indelas i två valkretsar såframt icke synnerliga skäl föranledde till annat, samt att den gällande särbestämmelsen — att annan kommun ej finge indelas i valkretsar, såframt icke till följd av kommunens särskilt betydande utsträckning eller liknande förhållanden synnerliga skäl därtill förelåge — skulle bibehållas oförändrad.

Sedan valutredningen av Kungl. Maj:t fått i uppdrag att överse förslaget med anledning av den nya kommunindelningen har utredningens majoritet i viss utsträckning frångått sitt ursprungliga förslag genom att nu införa ändring i den kommunala indelningen som en ny — om också tidsbegränsad — undantagsbestämmelse. Enligt det nya förslaget får nämligen kommun, under högst fyra år efter förordnandet om ny kommunindelning, vara indelad i högst så många valkretsar som före den ändrade kommunindelningen fanns inom området.

Även om dylik valkretsindelning ej skall få vidtagas, om icke synnerliga

skäl föreligger därtill, finner jag det både beklagligt och onödigt att nu införa bestämmelser som kan bryta en flerårig tendens till minskad användning av valkretsindelning vid kommande val.

För egen del kan jag ej finna att den nya kommunindelningen skulle kräva en ökad valkretsindelning. De skäl som valutredningen år 1960 anförde för att påvisa att behovet av valkretsindelning minskat gäller enligt min uppfattning även efter den nya kommunindelningen. Valutredningen framhöll år 1960 bl. a.:

»Såsom framhållits av 1950 års folkomröstnings- och valsättsutredning har det ofta visat sig svårt att åstadkomma en sådan valkretsindelning inom en kommun, att kretsarna utgör efter ortens förhållanden naturliga enheter. Icke minst i städerna och andra tätorter med sammanträngd befolkning har dessa svårigheter framträtt. Vanligen har inga sådana skiljelinjer funnits inom det begränsade området för en kommun, att utpräglade särintressen förelegat för olika delar av området. Den ökade befolkningstätheten, de förbättrade kommunikationerna och befolkningens allt större rörlighet har över huvud taget kraftigt bidragit till att bryta isoleringen mellan skilda orter liksom inom dessa, i den mån sådan tidigare förekommit.

Om lokala särintressen likväl funnits inom området för en kommun, har dessa ofta kunnat vinna erforderligt beaktande vid kommunala val utan styckning av valområdet i mindre valkretsar. Redan vid upprättandet av partiernas kandidatlistor har sålunda dessa särintressen i viss utsträckning kunnat tillgodoses. För den händelse inom en lokalt begränsad grupp av väljarkåren funnits någon betydande opinion, har denna grupp kunnat vid valet gå fram med en egen lista.»

Vid remissbehandlingen av det förslag som valutredningen år 1960 avgav vann detta i princip anslutning av samtliga länsstyrelser och av så gott som alla övriga remissinstanser. Även i remissyttrandena betonades att olika lokala intressen — i den mån sådana förelåg — kunde tillvaratagas på annat sätt än genom valkretsindelning, t. ex. genom särskilda vallistor. Ett sådant förfaringsätt är också ur flera synpunkter att föredra framför en konstlad uppdelning i valkretsar. I detta sammanhang kan också nämnas att bland de städer som utnyttjat den nuvarande fakultativa möjligheten att slopa valkretsindelningen ingår också Kiruna, där 27 000 invånare bor inom ett mycket vidsträckt område.

Av vad som ovan sagts framgår att jag vidhåller den uppfattning som valutredningen i detta ärende framförde år 1960 och att jag följaktligen ej kan biträda det nu framlagda tilläggsförslaget om att ändring i den kommunala indelningen skall föranleda en ny, fyraårig, undantagsbestämmelse.

Särskilt yttrande av herr Braconier

När det gäller frågan om gottgörelse av statsverket för valsedlar i enlighet med utredningens förslag har jag accepterat det med utgångspunkt från nuvarande valsystem. Frågan kan komma i ett annat läge om man får ett annat valsystem eller en reformerad folkrepresentation.

Beträffande de eftersatta gruppernas möjligheter till underlättad röstning har jag vissa sympatier för det tyska systemet med s. k. Briefwahl (jmf. SOU 1961:20, sid. 106 f.). Då närmare uppgifter om detta system ej synes föreligga — exempelvis om systemet erbjuder rimliga garantier mot valfusk — har jag endast velat peka på de möjligheter som detta system möjligen kan erbjuda.

Då de av valutredningen föreslagna reformerna i vissa fall kan erbjuda ökade möjligheter till valfusk bör ifrågasättas om icke skärpta straff bör införas härför.

När det gäller att bedöma frågan om synnerliga skäl föreligger för valkretsindelning enligt 9 § kommunallagen bör ett sådant skäl vara att de olika lokala intressena tillbörligt beaktas. Valkretsindelning bör också ske där en sådan är nödvändig för att den skall vara avpassad efter kommunernas speciella förhållanden och struktur. Detta är en förutsättning för att den kommunala självbestämmanderätten icke skjutes tillbaka på ett sätt som illa skulle rimma med den självbestämmanderätt som måste finnas i en verklig kommunal självstyrelse.

Valkretsindelningen kan givetvis bli beroende av valsättet. Nu är det möjligt för partierna att gå fram med gemensamma listor för hela kommunen även där valkretsindelningen föreligger. I ett annat valsystem kanske icke samma möjligheter föreligger och då kan det vara befogat med en annan valkretsindelning. I fråga om den undersökning som presenteras i en bilaga och som behandlar valkretsindelningen i vissa kommuner bör det understrykas att en undersökning av detta slag måste tillmätas ett högst begränsat värde.

BILAGA

Undersökning rörande valkretsindelning i vissa kommuner

Valutredningen har låtit undersöka möjligheterna att — med hänsyn till regeln i 9 § andra stycket kommunallagen om minst 10 fullmäktige för varje valkrets — på av utredningen föreslaget sätt verkställa valkretsindelning i kommuner, som beröres av kommunal indelningsändring. Vidare har jämförelse gjorts mellan mandatfördelningen i kommuner, bildade genom sammanslagning, om envar av dem utgjort en enhet, och mandatfördelningen i samma kommuner, om dessa — med iakttagande av gällande begränsningar för valkretsindelning — indelats i högst så många valkretsar som tidigare funnits inom de nya kommunområdena.

Föremål för undersökningen har varit de förslag till länsindelning i kommunblock, som under år 1963 överlämnats till Konungen av länsstyrelserna i Södermanlands, Skaraborgs och Västmanlands län. Vid undersökningen har bortsetts från dels kommunblock, vari skall ingå allenast en kommun, dels kommunblock, vilkas folkmängd den 31 december 1961 överstigit 40 000 invånare (enligt föreslagna regler för valkretsindelning har ingen begränsning i antalet valkretsar uppställts för kommuner med detta invånarantal), dels ock kommunblock, där kommunsammanslagning redan trätt i kraft. Således har undersökts förhållandena beträffande 5 block i Södermanlands län, 15 block i Skaraborgs län och 7 block i Västmanlands län.

Fullmäktige i de olika kommunblocken har med utgångspunkt från folkmängden den 31 december 1961 antagits uppgå till det högsta antal, som medges jämlikt bestämmelserna i 5 § kommunallagen. Vid mandatfördelningen har använts röstsiffror, som inhämtats från Statistiska Centralbyrån och respektive länsstyrelser, rörande 1962 års stads- och kommunalfullmäktigval i de kommuner och kommundelar, som skall ingå i kommunblocken. Då det gällt att fördela poströster på enskilda kommundelar (församlingar) ha exakta uppgifter härom icke stått att erhålla, varför dessa approximativt beräknats med ledning av det antal poströster, som avlämnats för hela kommunen.

Vid indelning av kommunblock i valkretsar till högst det antal, som före »sammanslagningen» funnits inom blockets område, har för bestämmande av detta antal icke valkretsindelad kommun eller del därav räknats som en valkrets. I de fall, då förutnämnda regel i 9 § andra stycket kommunallagen lagt hinder i vägen att företaga indelning i maximalt antal valkretsar har två eller flera i varje kommunblock ingående kommuner eller kommundelar sammanförts och därvid kommit att bilda en valkrets.

Resultatet av undersökningen avseende möjligheterna att med hänsyn till förutnämnda regel i 9 § andra stycket kommunallagen företaga indelning av kommunblock i högst så många valkretsar, som funnits inom kommunblockets område före »kommunsammanslagningen», framgår av följande tablä.

	Antal block, där valkretsind. är helt omöjlig fö- retaga	Antal block, där valkretsind. är möjlig företaga endast efter sam- manföring av två eller flera kommuner (resp. kommun- delar)	Antal block, där indelning i lika många valkret- sar, som tidigare funnits inom blockets område, är möjlig före- taga
Södermanlands län			
Block med över 20 000 inv.		1	
» » högst » »	1	3	
Skaraborgs län			
Block med över 20 000 inv.		4	
» » högst » »	3	6	2
Västmanlands län			
Block med över 20 000 inv.		2	
» » högst » »		1	4
Sammanställning betr. samtliga tre län			
Block med över 20 000 inv.		7 ¹	
» » högst » »	4	10 ²	6 ³

¹ Av dessa har endast 2 block kunnat indelas i flera än 2 valkretsar.

² Av dessa har endast 2 block kunnat indelas i flera än 2 valkretsar.

³ Endast inom 2 block av dessa har tidigare funnits flera än 2 valkretsar.

I nedanstående tablå redovisas resultatet rörande undersökning av fördelningen av 990 mandat i de 23 kommunblock, där ifrågavarande valkretsindelning varit möjlig att företaga, om ettvar av dessa block utgjort en enhet i stället för att indelas i valkretsar i den omfattning ovanstående tablå utvisar.

	Antal block, i vilka överflyttats	
	0	1 mandat
Södermanlands län		
Block med över 20 000 inv.	1	
» » högst » »	1	2
Skaraborgs län		
Block med över 20 000 inv.	2	2
» » högst » »	7	1
Västmanlands län		
Block med över 20 000 inv.	1	1
» » högst » »	2	3
Sammanställning betr. samtliga tre län		
Block med över 20 000 inv.	4	3
» » högst » »	10	6

Slutligen har valutredningen även företagit en beräkning, omfattande 34 valkretsindelade städer med en folkmängd under 100 000 invånare.

Samtliga för närvarande i valkretsar indelade städer fördelar sig efter folkmängden den 31 december 1961 på följande sätt:

Folkmängd	Antal städer
10 000— 20 000	7
20 000— 30 000	7
30 000— 40 000	7
40 000— 50 000	2
50 000— 60 000	4
60 000— 70 000	2
70 000— 80 000	4
80 000— 90 000	0
90 000—100 000	1
Över 100 000	3
	<hr/> 37

Efter antalet fullmäktige grupperar sig dessa städer enligt följande:

Antal fullmäktige	Antal städer
Under 30	1
30—35	4
36—40	10
41—45	7
46—50	5
51—55	2
56—60	7
100	1
	<hr/> 37

Beräkningen angående ifrågavarande 34 städer avsåg att med ledning av röst-siffrorna från 1962 års stadsfullmäktigval fördela fullmäktigplatserna inom varje stad såsom en enhet med bortseende från valkretsindelningen. (Resultatet av motsvarande undersökning rörande 1958 års stadsfullmäktigval återfinnes i utredningens betänkande, avgivet den 15 december 1960, sid. 103.) Utfallet av den senast gjorda jämförelsen beträffande mandatfördelningen redovisas i följande sammanställning.

	Antal städer i vilka överflyttats				
	0	1	2	3	4 mandat
Samtliga uppdelade städer med en folkmängd under 100 000 inv. (34 st.)	6	13	12	2	1
Därav städer med över 40 000 inv. (13 st.)	3	3	5	1	1
under 40 000 inv. (21 st.)	3	10	7	1	0

Söndagen den 21 februari 1934 kl. 12.00
 Kungliga biblioteket, Stockholm
 Sändningen sker till följande adresser:

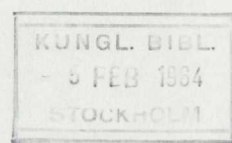
- 10 000 - 10 000
- 20 000 - 20 000
- 30 000 - 30 000
- 40 000 - 40 000
- 50 000 - 50 000
- 60 000 - 60 000
- 70 000 - 70 000
- 80 000 - 80 000
- 90 000 - 90 000
- 100 000 - 100 000

För vidare följande adresser gäller:

- 100
- 101
- 102
- 103
- 104
- 105
- 106
- 107
- 108
- 109
- 110

Beställningar och andra förfrågningar
 till Kungliga biblioteket, Stockholm
 ska göras till följande adresser:

Sändningen sker till följande adresser:
 under 10 000 till 101
 över 10 000 till 110

NORDISK UDREDNINGSSERIE (NU) 1963

1. Øresunds-forbindelsen. 1. del.
2. Fiske och flottning i gränsvattnen mellan Finland och Sverige.
3. Opprettelse av »Nordens Hus» i Reykjavik.

STATENS OFFENTLIGA UTREDNINGAR 1963

Systematisk förteckning

(Siffrorna inom klammer beteckna utredningarnas nummer i den kronologiska förteckningen)

Justitiedepartementet

Utlännings tillträde till offentlig tjänst. [7]
Författningsutredningen VI. Sveriges statskiock. Del 1.
Lagförslag. [16] Del 2. Motiv. [17] Del 3. Motiv. Förslag till riksdagsordning. [18] Del 4. Bilagor. [19]
Bärgarlönens fördelning, sjöförklaring m. m. [20]
Förslag till lag om vissa gemensamhetsanläggningar m. m. [28]
Trafikmål. [27]
Utsökningsrätt II. [28]
Skadestånd I. [33]
Några valfrågor. [54]

Utrikesdepartementet

Utrikesförvaltningens organisation och personalbehov. [8]
Administrativ organisation inom utrikesförvaltningen. [4]
U-länder och utbildning. [34]
Kommersiellt och handelspolitiskt utvecklingsbistånd. [37]

Försvarsdepartementet

Försvarskostnaderna budgetåren 1963/67. [5]
Försvar och fiskerinäring. [31]

Socialdepartementet

Den statliga konsulentverksamheten på socialvårdens område. [30]
Arbetsföreläggande. [38]
Åldringsvårdens läge. [47]

Finansdepartementet

Preliminär nationalbudget för år 1968. [8]
Undersökning av taxeringsutfallet. [14]
Om åtgärder mot skatteflykt. [52]

Ecklesiastikdepartementet

En teknisk institution inom Stockholms universitet. [1]
1955 års universitetsutredning VII. 1. Universitetens och

högskolornas organisation och förvaltning. [9] 2. Universitetsväsendets organisation. [10]
Utbildning av lärare för jordbruk och skogsbruk samt fortbildning av lärare i yrkesämnen. [18]
1960 års gymnasieutredning. 1. Vägen genom gymnasiet. [15] 2. Kraven på gymnasiet. [22] 3. Specialutredningar om gymnasiet. [41] 4. Ett nytt gymnasium. [42] 5. Läroplan för gymnasiet. [43]
1968 års utredning kyrka-stat. 1. Religionens betydelse som samhällsfaktor. [26] 2. Kyrkor och samfund i Sverige. [39]
Lärare på grundskolorna mellanstadium. [85]
Bättre studiehjälp. [48]
Fackskolan. [50]

Jordbruksdepartementet

Listerlandets älfisken. [32]

Handelsdepartementet

Översättning av fördrag angående upprättandet av Europeiska ekonomiska gemenskapen och tillhörande dokument. [12]
Papper och annan skrivmateriel. [25]
Malmen i Norrbotten. [36]

Inrikesdepartementet

Kommunalrättskommittén IV. Kommunalförbundens länerätt. [2] V. Kommunala renhållningsavgifter. [29]
Indelnings- och samarbetsfrågor i Göteborgs- och Malmöområdena. [6]
Uppehållstillstånd m. m. för utländska studerande. [11]
Sjukhus och öppen vård. [21]
Mentalsjukhusens personalorganisation. Del 1. Intervju- och frekvensundersökningar m. m. [24]
Arbetslöshetsförsäkringen. [40]
Befolkningsutveckling och näringsliv i Jämtlands län. [45]
Yrkesmedicinska sjukhusenheter — behov och organisation. [46]
Aktiv lokaliseringspolitik, Blaga I. [49]

Civildepartementet

De offentliga tjänstemännens förhandlingsrätt. [51]